

БОРБОР АЗИЯДАГЫ АДАМ УКУГУН КОРГОО

Квартал сайын чыгып туруучу маалымат-аналитикалык бюллетень

«Массалык маалымат каражаттары аркылуу Борбор Азияда адам укугун коргоо жана укук таануу» долбоору

№ 6 ЧЫГАРЫЛЫШЫ [май-июнь 2010 жыл]

Европа Союзу

INSTITUTE FOR WAR & PEACE REPORTING

Согуш жана бейпилдикти чагылдыруу институту (IWPR)

УРМАТТУУ ОКУРМАНДАР!

Сиздердин назарыңыздарга Борбор Азия өлкөлөрүндө адам укугу боюнча актуалдуу маселелерди чагылдырган маалымат-аналитикалык бюллетендин жетинчи чыгарылышын тартуулайбыз.

10-октябрда Кыргызстанда партиялардын рекорддук саны, 29 партия катышкан парламенттик шайлоо болуп өттү. Серепчилердин пикиринде, Баш мыйзамын сегиз жолу алмаштырган Кыргызстан үчүн бул шайлоо демократиялуу өткөн алгачкы шайлоо болду. Партиялардын ортосундагы чоң атаандаштык аларды бири-бирин кылдат көзөмөлдөп турууга мажбурлады. Кыргызстандагы мамлекеттик түзүлүштүн кандай болоору, адам укуктарынын кандай коргооору Парламенттин жаңы курамына жана алар тарабынан түзүлгөн өкмөткө жараша болот.

Ушул тапта июнь айындагы каргашалуу окуяны баштан кечирген түштүк Кыргызстан карама-каршылыктарды жөнгө салуу этабында турат. Коомдогу кеңири талкуулар Кыргызстандын түштүгүнө ЕККУнун 52 адамдан турган аскер курамын киргизүү идеясын жаратты. Жыйынтыгында, бул маселени чечүү жаңы парламентке жана өкмөткө калтырылды.

Ал эми Тажикстанда август айында Дүйшөмбү шаарында жайгашкан Улуттук коопсуздук мамлекеттик Комитетинин тергөө изоляторунда отурган 25 кылмышкер качып кетти. Качып кеткендердин көпчүлүгү мындан эки күн мурда терроризм, баңгизатты сатуу жана мамлекеттик төңкөрүш жасоого аракеттенишкен деген күнөө менен 10 жылдан 30 жылга чейин эркинен ажыратылган 46 адамдан турган топко кирген кылмышкерлер. Андан сырткары сентябрь айында Рашт районунун Камароб капчыгайында Тажикстандын Коргоо Министрлигинин аскер бөлүктөрүнө куралчан согушкерлер кокусунан кол салуу уюштурушуп, натыйжада 20дан ашык аскер каза тапкан. Бул кол салуу Ходженттеги террордук актыдан мурда болуп өттү.

Казакстан укук коргоочулары, өлкө ЕККУга төрагалык кылып жатканына карабастан, Казакстанда чогулуштар, сөз эркиндиги жаатында абал начарлагандыгын жарыялашты. Июль айында ЕККУнун министрлер Кеңешине мүчө мамлекеттердин тышкы иштер министрлеринин формалдуу эмес жолугушуусу болуп, анда ЕККУнун саммитин 1-2-декабрда Астана шаарында өткөрүү чечими кабыл алынган. Эксперттердин пикиринде, Казакстан жетекчилиги саммитти өз өлкөсүндө өткөрүү Эл аралык коомчулук тарабынан төрагалык кылып келинген ЕККУга олуттуу сындардын шартында өздөрүнүн сырткы саясаттагы беделин көтөрүүгө мүмкүнчүлүк катары көрүштү. Ошондой эле сентябрда Казакстан президентинин кеңешчиси Нурсултан Назарбаев 2012-жылы өлкө башчылыгына боло турган шайлоого өз кандидаттыгын коюуну пландап жаткандыгын билдирди. Ал Казакстандын Баш мыйзамына Назарбаевге «шайлоодо өз кандидаттыгын чектелбеген санда коюуга» уруксат берген өзгөртүүнүн киргизилгендигин эске салып өттү.

Сентябрдын башында Ашхабат шаарында Европа Биримдигинин өкүлдөрү Түркмөн бийлиги менен «Адам укугун коргоодо жана көмөктөшүүдө Түркмөнстандын беделин көтөрүү» боюнча ири масштабдагы долбоорду ишке киргизүүнү баштоону талкуулашты. Мындай иш-чара жабык мамлекет менен БУУнун өнүктүрүү Программасы жана адам укуктары боюнча жогорку Комиссарлыгы менен кызматташтыкта биринчи жолу болмокчу. Түркмөнстандык укук коргоочулар бул идеяны жүзөгө ашыруу үчүн бийликтин ачык болушу жана жарандык коомду кеңири тартуусу талап кылынаарын айтышууда. Талкуу президент Гур-

бангулы Бердымухаммедовдун БУУнун Башкы ассамблеясынын 65-сессиясына катышуусунун тушунда болду. Ал бул сессияда эл аралык уюмдун чегинде өнөктөштүктүн жаңы форматын сунуштаган эле.

Август айында өзбек укук коргоочуларынын арасында, бийлик тааныгысы келбеген эмгек миграциясынын өсүп жатышы талкууга алынды. Көйгөйгө изилдөө жүргүзгөн көз карандысыз укук коргоочулар Лигасынын айтымында, 3 миллиондон беш миллионго чейинки өзбектер жумуш издеп чет өлкөлөрдө легалсыз түрдө жүрүшөт. Бул адамдардын социалдык камсыздоо системасынан сыртта калышын, карылык жашында пенсия жана пособие төлөмдөрүнөн кур калышын ойлоп активисттер тынчсыздануусун билдиришүүдө. Жергиликтүү укук коргоочулар 28 миллион калкы бар өзбек бийлигинин ымыркайлардын төрөлүүсүн жөнгө салуу программасынын акыркы этабынын жүрүшү көңүл чордонунда экендигин да айтышты. Аялдарды мажбурлоо жолу менен стерилизациялоонун жүрүшү алардын укугунун бузулушуна алып келүүдө.

Назарыңыздарга тартууланган бюллетендин саны Борбор Азияда болуп жаткан саясий жана социалдык окуялар менен таанышууга мүмкүнчүлүк түзөт.

Эске сала кетсек, Бюллетень Европалык Кеңештин колдоосунда, британдык Согушту жана тынчтыкты чагылдыруу Институтунун (IWPR) «Борбор Азиядагы ММКлар аркылуу адам укугун коргоо жана укук коргоо боюнча агартуу» долбоору тарабынан даярдалды. Долбоордун негизги максаттарынын бири – Борбор Азия чөлкөмүндөгү коомчулуктун адам укугун коргоо тармагында маалымдуулугун жана сабатын жогорулатуу.

Бүгүнкү күндө долбоор Кыргызстандагы балдардын билим алуусунун жеткиликтүүлүгүн, Тажикстандагы суицид санынын өсүү көйгөйүн чечүү, Казакстандагы сөз эркиндигин колдогон диалог платформасына ээ. Долбоордун ишкерлигинин дагы бир багыты Өкмөттүк эмес Уюмдардын өкүлдөрүн коомчулук менен, массалык маалымат каражаттары менен байланышууга үйрөтүү, журналисттерге адам укугун коргоонун эл аралык жана улуттук мыйзам үлгүлөрүнө үйрөтүүчү машыгууларды өткөрүү болуп саналат.

Бүгүн IWPR өз ишкерлигин Европа, Афганистан, Иран, Ирак, Сирия, Филиппин, Уганда, Түндүк Африка, Зимбабве, Кавказ жана Борбор Азия өлкөлөрүндө ийгиликтүү ишке ашырат. IWPR Борбор Азияда өз ишин 1999-жылы баштаган, бул убактын ичинде Институт мамлекеттик, өкмөттүк эмес секторлор, медиатүзүмдөр менен ийгиликтүү кызматташат. IWPR биринчилерден болуп жергиликтүү журналисттер менен иштешип, чет элдик кесиптештери менен байланышуусун түздү. Убакыт өткөн сайын бул өнөктүк тыгыз катнаштарды жаратты.

Мындай ыкма жаңы алакаларды, идея, билим, жөндөм алмашууну камсыздады. Анын натыйжасы, тил аралык өзгөчөлүктөргө, көз караштарга карабай www.iwpr.net веб-сайтында бириккен макалалар пайда болду. Бул ийгиликтүү долбоорду аркалай IWPR адам укугу, демократиялык маселелерди чагылдырууда чоң салымын кошту.

Ар бир чыгарылышта сиздерди долбоордун ишкерлиги менен тааныштырып, Казакстанда, Кыргызстанда, Тажикстанда, Түркмөнстанда, Өзбекстанда адам укугун бузуу жагдайларын ачык чагылдырууга аракет кылабыз.

ЧЫГАРЫЛЫШТА:

АКТУАЛДУУ МАЕК:

- 9 «Бирдамлик» оппозициялык кыймылдын Ташкенттеги бөлүмүнүн лидери Диллорам Исхакова менен маек

АТАЙЫН РЕПОРТАЖ:

- 10 Таджикистан: Согушчандар менен күрөшүүнүн жаңы түрмөгү
- 12 Өзбек өкмөтү эмгек миграциясын жокко чыгарууда

КАЗАКСТАН:

- 14 Жаңы мыйзам маалымат алууну жеңилдетүүгө багытталган
- 15 Казакстан адам укугуна карата ОБСЕнин ролун чектөөдө деп күнөөлөнүүдө

КЫРГЫЗСТАН:

- 16 ЕККУнун полиция күчтөрүн киргизүүгө карата түрдүү көз караштар
- 18 Кыргызстандагы саясий партиялар коалиция түзүүгө киришишти

ТАЖИКСТАН:

- 20 Тажикстандагы ММК жөнүндөгү мыйзам долбоору: дагы көп нерсенин үстүнөн иштөө зарыл
- 21 Тажикстандагы жашы жете элек күнөөкөрлөргө карата көрүлгөн жаза жумшартылды

ТҮРКМӨНСТАН:

- 23 Адам укугуна байланышкан долбоорду баштоо бийлик авторитетинин жогорулашынан мурда болушу керек
- 24 Түркмөнстандагы диний уюмдар бийлик кысымына кабылышууда

ӨЗБЕКСТАН:

- 25 Өзбек түрмөлөрүндөгү кордоолор эркинен ажыраган адамдарды психикалык ооруга алып келүүдө
- 27 Ымыркайлардын төрөлүүсүн жөнгө салуу программасы аялдардын укугунун бузулушу менен жүрүүдө

ДОЛБООРДУН ЖАҢЫЛЫКТАРЫ:

Армениядан келген адис Кыргызстандык кесиптештерине эркинен ажыратып кармоо жайларындагы адамдарга коомдук мониторинг жүргүзүүнүн техникаларын үйрөттү.

26-27-июнда Бишкекте «Эркинен ажыратып кармоо жайларындагы адамдарга коомдук мониторинг жүргүзүү» деген темада тренинг болуп өттү.

Мониторинг концепциясын окуп үйрөнүүгө Кыргыз Республикасынын Бишкектеги Акыйкатчы аппаратынын 20дан ашык кызматкери, акыйкатчынын бардык региондор боюнча өкүлдөрү, бейөкмөттүк уюмдардын кызматкерлери жана юристтер катышышты.

Эркинен ажыратып кармоо жайларындагы жана убактылуу кармоо жерлериндеги адамдардын укуктары менен катар, тренинг балдардын жана жаштардын, психиатриялык стационарларда дарылануучу адамдардын укугун да карап чыгышты.

Бул иш-чара «Эркиндик үнү», USAIDдин колдоосу аркасында «Фридом Хаус» КФ, ачык коом институту жана Норвегиянын тышкы иштер министрлиги тарабынан биргелешип уюштурулду.

Тренер катары Армениянын адилет министрлиги алдындагы эркинен ажыратып кармоочу жайдын Мониторинг тобунун жетекчиси Арман Даниелян, көз карандысыз укук коргоочу топтун эксперти Улугбек Азимов жана бейөкмөттүк уюмдун директору Динара Саякова чакырылды.

Бул жолу Арман Даниелян Кыргызстанда төртүнчү жолу болууда. Ал өзүнүн мурдагы сапарларында да бейөкмөттүк уюмдар жана Акыйкатчы институтунун кызматкерлери үчүн өткөрүлгөн тренингде тренер катары келген. Бул жолу ал кайрадан Кыргызстандык адистер менен өз тажрыйбасын бөлүштү.

Машыгуу мезгилинде катышуучулар маалыматты топтоо техникаларын иштеп чыгышты. Тренингдин жүрүшүндө эркинен ажыратылган адамды, алардын туугандарын, эркинен ажыратып кармоо жайларынын жетекчилерин жана анда иштеген

медициналык кызматкерлерди маекке тартуу, мониторинг жүргүзүү жолдору каралды.

«Так көнүгүүлөр менен алган билимибизди бекемдедик. Мен мониторинг өткөрүп жатканда суроону туура коюу канчалык маанилүү экендигин жакшы түшүндүм. Ар бир шарттын өзүнө жараша маектешүүнүн түзүмүн уюштуруу талап кылынаарын аңдадым. Мындан ары мониторинг

Интернет жана жаңы медиа укук коргоо ишинде

16-17-июлда Алматы шаарында «Интернет жана жаңы медиа укук коргоо ишинде» деген темада тренинг болуп өттү. Тренингдин катышуучулары укук коргоо уюмдарынын өкүлдөрү жана Борбор Азия өлкөлөрүнөн келген журналисттер болду. Тренингдин жүрүшүндө алар web 2.0 жана жаңы медианын (тармактык сет, блог, форум, почта тейлөө мүмкүнчүлүктөрү) негизги куралдарын өздөштүрүштү жана адам укугунун бузулушуна байланышкан көйгөйлөрдү чечүүдө колдонушту.

Тренер катары белгилүү web-эксперт Адиль Нурмаков (Казакстан) жана Бектур Искендер (Кыргызстан) чакырылды.

Жаңы медиа Борбор Азия мамлекеттеринде коомдук ой-пикирди түзүүдө бирден бир маанилүү маалымат булактарынан болуп калды. Азыркы күнү тармактык сетти колдонбой туруп маалымат алуу же баарлашуу мүмкүн болбой калды, анткени калктын бардык катмарында тармактык сеттин беделди өстү.

Ошондуктан бардык социалдык маанилүү, өзгөчө укук коргоочулук, долбоорлордо заманбап web-технологияны колдонуу зарылдыгы келип чыкты. Жаңы медианы өз иштеринде кеңири колдонгону менен, укук коргоочулар жана журналисттер интернет-булактарынын web-эксперттер айтып берген адистик сырларын билишпейт.

«Сары-Арка Медиа» (Караганда) журналистикалык аймактык борбордун төрагасы Элмира Боронбаеванын пи-

Аялдар укугу

20-июлда Чымкент шаарында «Аялдар укугу» темасында тегерек стол болуп өттү. Тегерек столдун максаты катышуучуларды тең укуктуу жана мүмкүнчүлүктөрдү коргоонун негизги принциптери, эл аралык стандарттары менен тааныштыруу аркылуу гендердик маалымдуулугун жогорулатуу болду. Тегерек столду «Согушту жана тынчтыкты чагылдыруу институтунун» өкүлчүлүгү, «Аялдар ресурстук борбору» бейөкмөт уюму, Түштүк Казакстан облусунун акимчилиги астындагы аялдар иши жана үй-бүлөлүк демографиялык саясат боюнча Комиссия, Чымкент акимчилиги астындагы аялдар иши жана үй-бүлөлүк демографиялык саясат боюнча Комиссия уюштурду.

Тегерек столдун программасында укук коргоочулардын ишинде көп керек болгон темалар: аялдар укугу боюнча Казак Республикасынын 2 мыйзам – «Үй-бүлөдөгү зордук-зомбулуктун алдын алуу», «Аялдар менен эркектердин бирдей укуктуулугуна жана мүмкүнчүлүктөрүнө мамлекеттин кепилдиги» талкууга алынды.

жүргүзүүдө мен түрдүү шартка даяр болууга аракеттенем», - деди Оштогу «адам укугу боюнча адвокат борбору» бейөкмөттүк уюмдан келген өкүл Улан Бекмуратов.

Анын айтымында, бул тренингде ал мониторинг жыйынтыктуу болушу үчүн кандай даярдыктар керектиги жөнүндө өз билимин кеңейте алган.

киринде, тренинге катышуу укук коргоо иштеринин такыр башка технологиясын өздөштүрүүгө жардам берди.

«gmail же Skype сыяктуу адаттагы жөнөкөй көрүнгөн тейлөөлөрдү маалыматты жайылтууда такыр башка жаңы форматта колдонсо боло тургандыгын үйрөндүк. Бул кеңири географиялык аймакты камтыган Казакстан үчүн маанилүү экендигин сездим», -дейт ал.

«Facebook жана Twitter жөн эле баарлашуунун жана виртуалдык көңүл ачуунун куралы эмес экендигин түшүндүк.

Тренерлер ушул жана башка булактардын медиа, укук коргоо долбоорлору үчүн, өз сайттарын ачуу, долбоорлорун сетте жарыялоо сыяктуу мүмкүнчүлүктөрүн үйрөтүштү», - дейт тренингдин катышуучусу.

Ырайымсыз мамилелерден жапа чеккен аялдар үчүн «Атайын социалдык кызматтар жөнүндө» мыйзамдын долбоорун иштеп чыгуу жана талкуулоо, бийликтин жергиликтүү аткаруучу органдары менен ММКнын жана бейөкмөт уюмдардын үй-бүлөнүн, аялдардын жана балдардын абалын жакшыртуу максатында өз ара байланышын кароо болду.

Тегерек столго баары болуп 32 адам катышты. Алардын ичинде бийликтин жергиликтүү, райондук, облустук аткаруу органдарынан, Чымкент жана Түштүк Казакстан акимчиликтеринин алдындагы аялдар иши жана үй-бүлөлүк демографиялык саясат боюнча Комиссиянын өкүлдөрү катышышты.

Тегерек столдун жыйынтыгында, «Үй-бүлөлүк зордук зомбулуктардын алдын алуу», «Аялдар менен эркектердин бирдей укуктуулугуна жана мүмкүнчүлүктөрүнө мамлекеттин кепилдиги» мыйзамдарын жакшыртуу боюнча бир нече сунуштар айтылды жана атайын социалдык

тейлөөлөрдү көрсөткөн долбоорлор боюнча сунуштар айтылып, оңдоолор киргизилди, ошондой эле Түштүк Казакстан облусунун акими А.Мырзахметовко кат жөнөтүштү.

22-августа Астана шаарында стандартты жайылтуу боюнча Казакстан Республикасынын Адилет Министрлиги тарабынан түзүлгөн жумушчу топтун биринчи жыйналышы болуп өттү. Жыйналышка Казакстан Республикасынын алдындагы аялдар иши жана үй-бүлөлүк демографиялык саясат боюнча Улуттук Комиссиянын, Казак Республикасынын Ички иштер, Саламаттыкты сактоо министрликтеринен, Астанадагы ОБСЕнин кеңсесинен, миграция жана коммерциялык эмес аялдар уюму боюнча эл аралык уюмдан өкүлдөр катышышты.

Биздин тармактан жумушчу топко мүчө болуп долбоордун жетекчиси Унжаков И.С., «Федерация женщин Статус»

бейөкмөт уюмунун президенти, «Пострадавшим подругам доступ к услугам» долбоорунун жетекчиси киришти. Алар биздин тегерек столдун жыйынтыктарын да жумушчу топтун кийинки кеңешине коймокчу.

Тажикстандагы укук коргоо журналистикасы

24-25-июлда Тажикстандын Хорог шаарында «Тажикстандагы укук коргоо журналистикасы» деген темада тренинг өттү. Массалык маалымат каражаттарында адам укуктарын чагылдыруунун өзгөчөлүктөрү менен Тоолуу Бадахшан облусунун райондорунан жана облустун борборунан келген 17 журналист машыгуудан өткөрүлдү.

Тренинг Европа Комиссиясы жана Норвегиянын тышкы иштер министрлиги тарабынан каржыланган «Борбор Азияда ММК аркылуу адам укугун коргоо жана адам укугу жаатында билим берүү» долбоорунун алкагында Согушту жана тынчтыкты чагылдыруу институту (IWPR) тарабынан өткөрүлдү.

Тренер катары «Адам укуктары жана мыйзамдуулуктун сакталышы Бюросу» коомдук уюмунун адистери – Наргис Закирова жана Зулбфикор Замонов чакырылды.

Тренингди ачып жатып «Адам укуктары жана мыйзамдуулуктун сакталышы Бюросу» коомдук уюмунун директору Наргис Закирова бул тренингдин максаты журналисттерге адам укуктарынын негиздерин окутуу экендигин белгиледи.

Бул тренингдин алкагында журналисттер адам укугун коргоонун улуттук жана эл аралык ыкмалары жөнүндө маалымат алышты, саясий жана жарандык укуктар: өз оюн эркин билдирүү, акыйкат сот, юридикалык коргоо, ар кандай кыйноолордон эркин болуу укуктары менен таанышышты.

Аймактын бир катар мамлекеттик жана көз карандысыз Массалык маалымат каражаттарынын кызматкерлери жана жетекчилери адам укуктары жана журналистиканын негиздери, укук коргоо уюмдарынын негизги принциптери, ТРнын улуттук мыйзамдарындагы адам укуктары, адам укуктарын коргоонун негизги механизмдери менен таанышышты. Тренингдин катышуучулары ошондой эле БУУнун адам укуктары боюнча комитетинин ишин окуп үйрөнүүгө мүмкүнчүлүк алышты.

«Учурда Тажикстанда адам укуктарынын бузулган фактылары өтө көп болуп жатканын эске алганда тренинг өтө актуалдуу болду», - деди тренингдин катышуучусу Гулбахор Рахмонкулова.

Бейөкмөт уюмдар жана жарандык активисттер үчүн маалымат коопсуздук саясаты

226-28-июлда Алматы шаарында «Бейөкмөт уюмдар жана жарандык активисттер үчүн маалымат коопсуздук саясаты» деген темада тренинг болуп өттү.

Тренингдин катышуучулары Борбордук Азия мамлекеттеринен келген укук коргоочулар жана журналисттер болушту. Тренер маалымат коопсуздугу тармагындагы мыкты адис, Орусия федерациясынын алдындагы мекендештер Кеңешинин мүчөсү, Түркмөнстандын Демократиялык жарандык союзунун төрагасы, Нидерландияда жайгашкан Жарандык демократиялык союздун лидери Вячеслав Мамедов болду.

Тренингдин негизги максаты: маалымат коопсуздугу жөнүндө жалпы түшүнүк берүү, жагымсыз кийлигишүүлөрдөн коргонуу, жеке маалымат коопсуздугун камсыздоо үчүн чараларды көрүүдө, маалымат системасын коргоо боюнча программалык-техникалык чараларды өткөрүүдө беделдүү чечимдерди кабыл алууга дем берүү, жарандардын жарандык укуктарынын бузулушуна каршы иш-чараларды көрүү жана көзөмөлдөөгө үйрөтүү маселелери болду.

Катышуучулар маалыматты каттоо жана жайылтууну коргоонун жаңы технологиялары; маалымат системасынын

ишинин бузулушунун жана жабыркашынын алдын алуу; компьютерлердин жана сеттердин коопсуз иштешин камсыздоо сыяктуу маселелер менен да таанышышты.

Тренингдин жүрүшүндө негизги көңүл маалыматты коргоого бөлүндү, анткени укук коргоочунун коопсуздугу түздөн түз маалыматтан көз каранды.

Катышуучулардын пикиринде тренингдин темасы өтө актуалдуу. Катышуучулардын көпчүлүгү иштин мындай өңүтү өтө маанилүү экендигин биринчи жолу аңдап түшүнүшкөндүгүн, алардын иштерин коопсуздандыруучу технологиялардын бар экендиги жөнүндө маалымат алышкандыгы жөнүндө айтышты.

MediaNet эл аралык журналистика борборунун долбоор-координатору Динмухамед Зиядин мындай деди: «Мен маалымат коопсуздугу деген эмне экендигин, бейөкмөттүк уюмдардын ишинде кандай коркунучтар болушу мүмкүндүгүн жана андан алдын ала сактануунун жолдору жөнүндө түшүнүк алдым. Бул жерден алган билимдин 70%ы мен үчүн чоң ачылыш болду. Алынган маалыматтар менин жеке ишмердүүлүгүмдө көп пайдасын тийгизет деп ишенем. Биздеги бүгүнкү тынчсыз шартты эске алганда, тренингде алынган маалыматтар баарыбыз үчүн маанилүү болот деген үмүттөмүн. Тренингдин жүрүшүндө буга чейинки кеңири таралган коопсуздук системасы өтө бекем эмес экендигин түшүндүм. Мен эми маалыматты кантип коопсуздоо керектигин билем», - деди ал.

IWPR уюштурган видеоконференция Бишкек менен Вашингтондо Кыргызстандагы парламенттик шайлоону талкууга алууга бириктирди

«Согушту жана тынчтыкты чагылдыруу институтунун» Кыргызстандагы өкүлчүлүгү Вашингтондогу «Эл аралык тынчтык үчүн» Корнеги фонду менен биргеликте видеоконференция уюштурууну ийгиликтүү улантууда. Кыргызстандагы маанилүү коомдук-саясий маселелерди талкууга алуу үчүн Кыргызстандын алдынкы саясий партияларынын өкүлдөрү жана аналитиктер чакырылууда.

Ал эми Америка тараптан Вашингтондогу «Эл аралык тынчтык үчүн» Корнеги фонду, АКШнын мамлекеттик департаменти, Ачык коом институту (OSI), Демократияны колдоо улуттук фонду (NED), Эл аралык дин эркиндиги боюнча АКШнын комиссиясы (USCIRF) сыяктуу уюмдардан эксперттер жана көз карандысыз изилдөөчүлөр катышышты. Жолугушууну Вашингтондогу «Эл аралык тынчтык үчүн» Корнеги фондунун Борбордук Азия боюнча белгилүү эксперти, америкалык Марта Брилл Олкотт жана IWPRдын Кыргызстандагы өкүлчүлүгүнүн директору Эрлан Абдылдаев алып барышты.

11-августа болгон видеоконференция 2010-жылдын 27-июнунда жалпы элдик референдумда кабыл алынган Кыргыз Республикасынын жаңы Конституциясына арналып, жаңы Баш мыйзам өлкөдөгү абалды турукташтырып аны оор абалдан алып чыгып кете алабы деген суроонун тегерегинде талкуу жүрдү. «Бул көз карандысыздыкты алган 19 жыл убакыт ичинде кабыл алынган Конституциянын сегизинчи редакциясы. Тилекке каршы биздин коомчулук эгер биз жаңы конституцияны кабыл алсак, Мамлекеттик түзүлүштүн формасын өзгөртсөк эле баары өзгөрөт деп ойлошот. Бирок биздин көйгөйлөрүбүз мамлекеттик түзүлүштө эмес, чиновниктердин жоопкерсиздигинде болууда», - деди парламенттик ат салышуу-

нун катышуучусу, «Бүтүн Кыргызстан» партиясынын тизмесинде биринчи болуп турган Мирослав Ниязов.

«Биздин өлкөнүн Баш мыйзамы ачык талкууланды. Конституциялык кеңешменин мүчөлөрү кеңири өкүлчүлүктүк негизде тандалып алынды. Эски режим мезгилинде мен өз оюмду эркин айта алган эмесмин, өзүмө жаккан ишмердүүлүк менен алектене да алган эмесмин. Мен биздин жашообуз өзгөрдү деп айтаар элем», - деди видеоконференциянын катышуучусу, саясий-укуктук изилдөө Борборунун эксперти Гүлнара Исакова.

Ал эми кыргызстандык коммунисттердин мурдагы лидери Исхак Масалиев өлкөдө парламентаризмдин ийгиликтүү келечегине ишене бербестигин билдирди. «Баш мыйзамды жүзөгө ашыруу бир топ кыйынчылыктуу болот. Бүгүнкү шартта Парламенттик башкарууну киргизүү мүмкүн эмес», - деди Масалиев.

Кийинки видеоконференция 28-сентябрда – 10-октябрга белгиленген Кыргызстандагы парламенттик шайлоонун алдында болду. Шайлоого партиялардын рекорддук

саны, 29 партия катышууда. Бирок парламентке өтүүгө баарынын эле мүмкүнчүлүктөрү бирдей эмес. «Акшумкар», «Ар-Намыс», «Ата-Журт», «Замандаш», КСДП саясий партияларынын өкүлдөрү америкалык кесиптештери менен атаандашууга катышып жаткан саясий күчтөрдүн позициялары, шайлоодон кийин Кыргызстанды эмнелер күтүп турат деген суроолордун үстүндө талкуу жүргүзүштү.

КСДП партиясынын мүчөсү Шамиль Атаханов, «башыбыздан өткөргөн соңку жылдарды эске алганда кыргыз коомчулугунун жарандык аң-сезими бир топ өстү, бул өз кезегинде алдыдагы шайлоо өнөктүгүнүн ачык өтүшүнөн үмүттөндүрөт», - деп белгиледи. Бирок, «Ар-Намыс» партиясынын төрагасынын орун басары Эмил Алиев бул ойдон алыс экендигин айтты. «Учурда абал оор. Шайлоо тынч жана гармондуу өтөөрүнө толук ишенич жок. Бурмалоолорго атайын даярданып жаткандар да бар деген маалымат бар. Нааразы болгондор сөзсүз болот», - деп айтты Алиев. Ушул эле суроого «Акшумкар» партиясынын мүчөсү Тамерлан Ибраимов Кыргызстанда бурмалоолорду уюштуруу жана шайлоодо административдик булактарды колдонуу күчтүү өнүккөн, ошондуктан мүмкүнчүлүгү болгон партиялар муну колдонушу толук ыктымал экендигин кошумчалады.

«Экинчиден, учурда Кыргызстанда 7-8 күчтүү партия бар, жогоруда айтылгандай – алардын баары бири-биринин мүмкүнчүлүктөрүн жакшы билишет жана башка партияларды көзөмөлдөп турушат. Партиялардын бизде түзүлгөн дал ушул ар түрдүүлүгү – шайлоонун таза өтүү мүмкүнчүлүгүн жогорулатат».

«Коалициянын түзүлүшүндө таң калыштуу нерселердин болушу да толук ыктымал, анткени чоң партиялар майда партиялардан көз каранды», - дейт «Ата-Журт» партиясынын мүчөсү Рысалиев. «Коалицияны түзүүдө күтүлбөгөн нерселер да болушу мүмкүн», жана «бороон көчөдө эмес парламент дубалынын ичинде болот», деп белгиледи ал.

«Акшумкар» партиясынан Тамерлан Ибраимов качан маселе бийлик кызматтарын бөлүштүрүүгө жеткенде, лидерлердин деңгээлинде жеңилгис кастык болгон эки-үч партиядан башка бардык партиялар макулдашууларга баруу деңгээлинде экендигин кошумчалады. Бирок эксперт Анар Мусабаева партиялардын макулдашууларга баруу жөндөмдүүлүгү өтө төмөн деп баалайт.

Бул маселеге карата «Замандаш» партиясынын саясий кеңешинин мүчөсү Кубан Таабалдиев шайлоодон кийин качан өкмөт майда партиялардын эсебинен түзүлгөндөн

кийин, кандайдыр бир прецедент пайда болушу мүмкүн деген пикирде.

«Кийинки президенттик шайлоого чейин бир жылдан бир аз көбүрөөк убакыт калат. Ошондуктан бийлик өзүнө элдин позитивдүү мамилесин жаратууга умтулат. Бүткүл жоопкерчилик жаңы өкмөткө жүктөлөт. Эгерде учурдагы ат салышууда эң мыкты деп эсептелип жаткан партиялар өздөрүн реалдуу күч катары сактап калууну каалашса, ушуну менен алар өздөрүнө болушунча аз жоопкерчиликти алуу үчүн коалицияны түзүүдөн кетенчиктеши мүмкүн. Ошондо коалицияны түзүү үчүн президент шайлоодо алдыңкы позициясы жок эле партияларга кайрылууга аргасыз болот. Бул катаал кышкы-жазгы мезгилдерден кийин майда партиялардын беделин түшүрөт. Ал эми ири партиялар ушундан кийин жогорку потенциал менен жаңы коалицияны түзө алышат.

«Кыргызстанды шайлоодон кийин эмне күтүп турат? – деген суроого жооп берип жатып, серепчи Валентин Богатырев шайлоо жыйынтыгы, демек болочок Жогорку Кеңештин курамы иш жүзүндө белгилүү экендигин айтып өттү. Анын айтымында, өлкөнүн премьер-министрин көрсөтүү демилгечиси кайсы бир партия эмес, өлкөнүн президенти болушу мүмкүн.

Ал муну, «учурда бизге белгилүү болгон жыйынтыктарга ылайык, бир да партия көпчүлүк добушту ала албайт, ошондуктан коалициялык сүйлөшүүлөрдү кайсыл партия же кайсыл фракция башташын аныктоо демилгеси дал ушул президентке тиешелүү болот. Менин көз карашымда, алар бул сүйлөшүүлөрдү бүгүнтөн башташса өтө маанилүү болмок. Бирок, тилекке каршы андай болбой жатат. Албетте кээ бир партиялардын ортосунда шайлоонун жүрүшүндө кызматташуу тууралуу кандайдыр бир эки тараптуу сүйлөшүүлөр бар, бирок алдыдагы бийликтин кантип түзүлүшү тууралуу сүйлөшүүлөрдү мен көрбөй жатам», - деп аргументтештирди.

«Шайлоодо көпчүлүк добушту бир да партия ала албастыгы белгилүү болгондон кийин, бул шайлоо өнөктүгүнүн алдында турган максаттын өзгөрүшүнө алып келди. Учурда негизги маселе парламенттик шайлоо эмес, бул парламенттик шайлоо кийинки президенттик шайлоо өнөктүгүнүн башталышына алып келет деген маселе болууда. Учурда дал ушул үчүн күрөш жүрүүдө», - деп белгиледи Валентин Богатырев.

Видеоконференциянын катышуучулары, өлкөнүн партиялык системасы жакынкы күндөрү олуттуу өзгөрүүлөрдү баштан өткөрөт деп жыйынтыкташты.

Маалымат алуу укугу – кайдыгер калбаңыздар

2010-жылдын 20-августунда Алматы шаарында ПРООНдун долбоорунун алкагында жарандык коомдун өкүлдөрүнүн катышуусу менен иштелип чыккан «Казакстанда коомдук маалыматты алуу» мыйзам долбоору коомчулуктун угуусуна коюлду.

Алматыдагы коомдук угуунун уюштуруучулары Улуу Британиянын Казакстандагы өкүлчүлүгүнүн колдоосу менен БУУнун Өнүктүрүү программасынын «Айкындуулук, маалымат алуу жана Казакстандагы акыйкат сот» долбоору, Европалык комиссия жана Норвегиянын тышкы иштер министрлигинин колдоосу менен Согушту жана тынчтыкты чагылдыруу Институтунун Казакстандагы өкүлчүлүгүнүн «Борбор Азия аймагында адам укугун коргоо жана Массалык маалымат каражаттары аркылуу адам укуктары жаатында билим берүү» долбоору болду.

Бул коомдук угуу маалымат алууга болгон мүмкүнчүлүктү кеңири масштабда талкууга алуу максатында, мамлекеттик, жергиликтүү өзүн өзү башкаруу, аймактык органдардын, жеке жана юридикалык мекемелердин маалымат алуу жана жайылтуу тармагындагы өз ара коомдук байланышын жөнгө салууну көздөп уюштурулду.

Маалымат алууга болгон укуктук негиз демократиялык мамлекет болуу жолундагы негизги этаптардын бири. Ал жерде жарандардын өлкөнү натыйжалуу башкарууга катышуусу жана мамлекеттин элдин алдында отчеттуулугу болот. Маалымат алуу укугу түрдүү деңгээлде паракорчулукту аныктоонун куралы болуп келгени тууралуу көп мисалдар бар.

Маалымат алуу укугу боюнча мыйзам маанилүү социалдык артыкчылыктарды камсыз кылууга жөндөмдүү. Мыйзам коомдук маалыматты алуунун жана таратуунун ыкмаларын орнотуп, маалымат ээсинин, колдонуучулардын укуктарын жана милдеттерин аныктап, ма-

лыматты колдонуучулардын маалыматты эркин алуу жана таркатуу укуктарын иш жүзүндө кепилдикке алат.

Коомдук угуу Карагандыдагы Усть-Каменгорск шаарында өткөрүлдү.

Угуунун катышуучулары маалымат алуу укугу боюнча өзүнчө мыйзам долбоорун иштеп чыгуу зарылдыгын белгилешти жана белгилүү нормаларды мыктылап иштеп чыгуу сунуштарын айтышты.

Казакстан Республикасынын Мажилис парламентинин депутаты Жакып Асанов: «Негизинен мындай мыйзамды кабыл алуу зарылчылыгы буга чейин эле бышып жетилген. Өлкө жетекчиси мамлекеттик аппараттын үстүнөн коомдук көзөмөлдү күчөтүү зарылчылыгы жөнүндө бир нече жолу айткан. Коомдук маалыматты алуу укугу жөнүндөгү мыйзам буга түздөн-түз курал болушу мүмкүн.

Алматы шаарында өткөн коомдук угууга мамлекеттик органдардын, бейөкмөт уюмдардын, саясий партиялардын өкүлдөрү жана Талдыкоргон, Тараз, Шымкент, Кызылкоргон шаарларынан илимий ишмерлер катышышты. Катышуучулар маалымат алуу мыйзам долбоорун ишке киргизүүнүн келечеги жана мыйзам долбоорун аягына чейин иштеп чыгуу жана Казакстан Парламентинин кароосуна берүү мүмкүнчүлүктөрү тууралуу пикир алмашышты.

Мыйзам долбоору жарандык коомдун эксперттери, маалымат алуу боюнча белгилүү Казакстандык уюмдар: Казакстандын Медиа Альянсы, «Эдил сөз» коомдук фонду, «Казакстан интерньюс» бейөкмөт уюму, «Medialife» коомдук уюму, «Маалымат демилгеси», «Десанта» коомдук фонддору жана Казакстан Республикасынын мыйзам чыгаруу институту тарабынан даярдалды.

Биринчи аймактык медиафорум «ММКлардын келечеги – журналисттердин колунда», Казакстан Республикасы

20-сентябрда Алматы шаарында «ММКлардын келечеги – журналисттердин колунда» деген темада аймактык медиафорум болуп өттү. Биздин ММКлар кайда бара жатышат? Бүткүл дүйнөлүк сеттин тосмосунан кантип өтүш керек? Журналисттерге өздүк цензура керекпи? - ушул жана башка суроолор медиафорумдун бешинчи сессиясында каралды.

Форумдун катышуучулары Казакстандын медиа өкүлдөрү, депутаттар, казакстандык жана эл аралык медиа уюмдары, эксперттер, эл аралык фонддор жана өкүлчүлүктөр болушту.

Иш-чаранын өнөктөштөрү: Казакстандагы Freedom House жана Казакстандын Медиа Альянсы, Казакстандагы

Сорос Фонду, MediaNet эл аралык журналистика мектеби болду.

«Биздин максат Борбордук Азия чөлкөмүндөгү журналисттердин көйгөйүн жай абалда талкуулоо, албетте биринчи кезекте казакстандык журналисттердин жана ал көйгөйлөрдү жоюунун практикалык жолдорун табууга аракет жасоо», - деди «Республика» медиафорумунун координатору Ирина Медникова.

«Информациялык тегиздиктен интернет мейкиндигине өтүүнүн кеңейип жатышы журналисттерден бир топ технологиялуу жана мультимедиялуу болууну талап кылууда. Ошондуктан ММКлардын тажрыйбалуу адистери менен болгон ар бир жолугушуу алардан жаңы идеяларды алуу,

өнүктүрүү жана медиарынокту өнүктүрүүдө колдонуунун чоң мүмкүнчүлүгүн ачат», - деди журналистиканын эл аралык MediaNet Борборунун директору Игорь Братцев.

Форумдун катышуучулары жана өнөктөштөрү форум медиакоомчулугунун көйгөйлөрү тууралуу таза жана ачык айкын сүйлөшүүлөрдүн негизинде өтөт деп үмүттөнүшөөрүн билдиришти.

ИWPRдын тренингинде түштүк региондун журналисттери Интернетти жана жаңы медианы өздөрүнүн укук коргоо жаатындагы ишмердүүлүгүндө колдонууну окуп үйрөнүштү

1-2-октябрда Ош шаарында «Интернет жана жаңы медиа - укук коргоо ишмердүүлүгүндө» - деген темада тренинг болуп өттү. Тренинг Европа Комиссиясы жана Норвегиянын тышкы иштер министрлиги тарабынан каржыланган «Борбор Азияда ММК аркылуу адам укугун коргоо жана адам укугу жаатында билим берүү» долбоорунун алкагында Согушту жана тынчтыкты чагылдыруу институту (IWPR) тарабынан уюштурулду.

Кыргызстандын үч регионунан: Ош, Жалал-Абад жана Баткен облустарынан чакырылган укук коргоочу уюмдардын жана журналисттердин өкүлдөрү жаңы медианын негизги ыкмаларын өздөштүрүшүп (социалдык тармак, блогдор, форумдар ж.б.) адам укугунун бузулушуна байланышкан көйгөйлөрдү чечүүдө аларды кантип колдонуу керек экендигин үйрөнүштү.

Кыргызстандагы эң ири блог платформасы Kloop.kg порталын негиздеген тренер Бектур Искендер, түштүк Кыргызстандын өзгөчөлүгүн эске алганда, жаңы медиа чыныгы маалыматтын жападан жалгыз булагы боло алат деп эсептейт. «Менин оюмча, болуп өткөн окуяны эске алсак (мындай окуянын кайталанбашынан үмүт этели), мындай тренингди өткөрүү өтө зарыл, анткени укук коргоочулар орун алып жаткан укук бузуулар жөнүндө коомчулукка өз убагында маалымат берип туруу үчүн мындай куралга муктаж», - деди Искендер.

Тренинг практикалык машыгууларды да өзүнө камтыгандыктан, катышуучуларга машыгуу учурунда нетворкинг жана уюлдук интернет менен иштөө тажрыйбаларын алууга мүмкүндүк түзүлдү. Укук коргоочулар жана журналисттер микроблоггинг платформасы Twitter_ге катталышты. Тренингдин жүрүшүндө катышуучулар өздөрүнүн блогдорун түзүшүп жана аны жазма текст жана сүрөт менен толтурушту.

Эки күндүк машыгуу көп маалыматты өзүнө камтып, алгач мен тренингде айтылып жаткан нерселерди, өзгөчө түрдүү техниканы жана Интернет-сунуштарды колдонуу ыкмаларын эске гута албастай сездим. Блогду түзүү боюнча менде бир топ кыйынчылыктар болду, бирок тренер өз жардамын аяган жок. Азыр мен өзүмдү интернетте өтө эркин сезип калдым», - деди Ошто өткөн тренингдин катышуучуларынын бири «Жарандар коррупцияга каршы» укук коргоочу борборунун аймактык өкүлчүлүгүнүн директору Алима Шарипова.

Ал тренингге чейин тармактык сетти такыр колдонбогондугун, мындан ары Facebook жана Twitter_ге жумасына жок эле дегенде үч-төрт жолу кирүүнү пландап жаткандыгын белгилеп өттү. «Тренингде мен бул булактарды колдонуу менен жаңылыктарды өтө тез алууга жана таркатууга мүмкүн экендигин сездим. Бул менин ишиме өтө керек болот. Эми мен биздин борборго келген маалыматты ошол замат коомчулукка тарката алам», - деди Шарипова.

Ал эми «Справедливость» коомдук укук коргоочу уюмдун жетекчиси (Жалал-Абад шаарынан) Бактыкан Жапарова, пикир алмашуунун жаңы ыкмаларынын натыйжалуулугу тууралуу көптөн бери сөз болбой калгандыгын, булактарды өз алдынча өздөштүрүүгө мүмкүнчүлүгү болбогондугун айтты. «Тренингде тармактык сеттер жана Твиттерде иштөөнүн тепкичтүү көрсөтмөсүн ала алдым. Тренингде айтылган нерселердин баары мен үчүн жаңы нерселер болду. Твиттер өзгөчө кырдаалдарда өтө маанилүү экендигине ынандым. Бизде укук бузуулар көп, сот процесстери болуп жатат, мындай учурда коомчулукка маалыматты өз мезгилинде берүү өтө маанилүү. Компьютерди дайыма колго алып жүрө албайсың, бирок интернет байланышын бардык жерден табууга болот. Кээде маалыматты бергенге чейин эки-үч күн өтүп кеткен учурлар болот. Ушул өңүттөн алганда, Твиттер маалыматты окуя орун алган жерден уюлдук телефон аркылуу ошол замат калктын калың катмарына жеткирүүдө өтө ыңгайлуу экен», - деди ал.

«Түрдүү муундун өкүлдөрү уюлдук телефондун жардамы менен Твиттерге катталышып жана жаза башташты. Бул алдыда боло турган шайлоо учурунда өлкөдө эмне болуп жаткандыгы жөнүндө кеңири маалыматты алууга мүмкүндүк берет деп үмүттөндүрөт», - деп ой бөлүштү Бектур Искендер.

АКТУАЛДУУ МАЕК:

2010-жылдын 28 –июлунда «Бирдамлик» оппозициялык кыймылынын Шахрисаб бөлүмүнүн мүчөсү, саясий активист Азамат Азимовго өзбек соту өз өкүмүн чыгарды.

Ал Өзбекстандын Кылмыш кодексинин 270-беренесинин 7-пункты «Тьюю салынган баңги заттарга кирүүчү өсүмдүктөрдү өстүрүү боюнча» жана «Баңги заттарды сатуу жана таркатуу максатында, аларды мыйзамсыз даярдоо, сатып алуу, сактоо аракеттери боюнча» 273-беренесинин 5-пункттарына ылайык жети жылга эркин ажыратылды.

«Бирдамлик» оппозициялык кыймылдын Ташкенттеги бөлүмүнүн лидери Диллорам Исхакова NBCAге берген маегинде, Азимовдун үстүнөн каралган соттук иш саясий мотивде болгондуктан, бийлик активисти коомдук ишмердүүлүгү үчүн жазалагандыгын билдирди.

NBCA: Сиз Азамат Азимовду түрмөгө камоо боюнча сот чечими эмне менен байланыштуу деп ойлойсуз?

Дилором Исхакова: Анын жети жылга эркинен ажыратылышы – анын саясий ишмердүүлүгүнүн жыйынтыгы. Ал Кашкадарыя облусундагы (өлкөнүн түштүгүндө) «Бирдамлик» кыймылынын активисттеринин бири эле. Биздин кыймылдын курултайына даярданып жаткан күндөрү (2009-жылдын күзү) ал өзүнүн өтө активдүүлүгүн көрсөткөн. Баардыгы ошондо башталган. Ал тартип коргоо органдарынын көзүнө илинип калган. Аны камакка алганга чейинки болгон нерселердин баары муну далилдеп турат. Анын үйү сырттан көзөмөлдөнүп, анын жана анын жакындарынын артынан аңдуу жүргүзүлгөн. Анын туугандарын коркутуп-үркүтүүлөр орун алган. Бул укук коргоочуларды жана саясий оппозициянын мүчөлөрүн айтууга ооз барбаган орой беренелер боюнча түрмөгө отургузушат деген менин оюма толук мисал боло алат.

Бул баңгизатты сатуу. Ушундай эле доомат журналист жана укук коргоочу Салижан Абдурахмановага коюлган. Же алдамчылык. Мисалга Азам Тургуновго, Агзам Фармоновго каршы дал ушундай кылмыш иштерин ойлоп табышкан. Демек бийлик активисттерге жана укук коргоочуларга майда алдамчылык же баңгизатты сатуу менен аракеттенген деген күнөө жаба бере тургандыгы көрүнүүдө.

Бирок Азамат Азимов эч качан баңгизат сатуу менен алектенбегендигин биз билебиз. Ал эми Шахрисаб өтө кичинекей шаар. Эгер ал баңгизатты сатуу менен аракеттенсе, анда аны мурда эле кармашмак жана ал жөнүндө баары билишмек.

Эмне үчүн дегенде баңгизатты сатуу менен алектенген адамдар негизинен жакыр жашабайт. Ал эми Азамат болсо, тескерисинче жетип-жетпеген каражатка жашаган. Мен анын үй-бүлөсү чындыгында жакыр жашайт деп айта алам. Бул анын саясий ишмердүүлүгүнүн себеби эле. Аны камакка алууда кылмыштык-процессуалдык укуктун бардык нормаларынын бузулушу да, ага коюлган күнөөлөрдүн жалган-жалаа экендигин көрсөтүп турат. Аны бир райондун тартип коргоо органынын кызматкерлери кармашып, экинчи бир райондун милициясына жөнөтүшкөн жана үчүнчү жерде соттошкон.

Аны төрт ай бою камакта кармашкан, ушул мезгилде эч ким, жада калса анын адвокаты, анын тагдыры жана абалы жөнүндө айта алышкан эмес. Милиция кызматкерлери анын бир туугандарын жана жакындарын өтө коркуткандыктан, алар биз менен байланышка чыгуудан баш тартышкан. «Бирдамлик» кыймылынын өкүлдөрү анын үйүнө келишкенде Азимовдун туугандары эшигин ачпай коюшкан. Кийин алар, эгер алар укук коргоочуларга кайрылышса, кандайдыр бир материалдарды гезит беттерине жарыялашса же кандайдыр бир коомдук резонанс болсо, бийлик Азимовдун түрмөдөн чыкпай калышы үчүн бардык нерселерди жасаарын эскертишкендигин айтышкан. Ошого карабастан Азимовду жети жылга абакка кесүү чечими чыгарылган.

NBCA: Азимов качан «Бирдамлик» кыймылынын активисти болуп калган?

Исхакова: «Бирдамлик» кыймылынын катарына киргенине жакында эки жыл болот, ал эми анын ишмердүүлүгүнүн эң активдүү мезгили өткөн жылдын ноябрь айына туш келет, анда анын артынан тартип коргоо органдары түшүп калган эле. Бардыгы ушунун натыйжасы болду.

NBCA: Соттун мындай чечиминен кийин ишмердүүлүгү Өзбекстандагы укук коргоо иштери менен байланышкан «Бирдамлик» кыймылынын башка активисттери кандай аракеттенгени жатышат? Башка да камакка алуулардын болушу мүмкүн деген коркунуч жокпу?

Исхакова: Албетте бул токтобойт. Бирок кимдир-бирөөнү коркутушунан күмөн санайм. Эмне үчүн дегенде бул өңүттө Өзбекстанда баары түшүнүктүү. Эгер оппозициялык партиянын, кыймылдын мүчөсү болуп, активдүү аракеттер жасала турган болсо, албетте Азимовдун тагдырындай нерселердин кайталанышынан күмөн жок. Биздин эч кимибиз бирөө тарабынан кепилдикке алынган эмеспиз. Оппозиционерлердин, укук коргоочулардын ичинен соттолбогон адамдар аз. Мисалы мага деле эки жолу жалган жерден жала жаап соттошту: биринчисинде мен мамлекеттик төңкөрүш уюштурууга аракеттениптимин, экинчи жолу – адам өлтүрүүнү каалаптырмын. Ким саясий мотив менен күнөөлөнбөсө, ал албетте күнөөлөнөт. Ушунун баары саясий активдүү адамдар, алар башкача ойлонгондугу үчүн, акыйкат үчүн күрөшкөндүгү үчүн куугунтуктоолорго кабылып жаткандыгынын далили. Бирок биз өз ишибизди уланта беребиз.

АТАЙЫН РЕПОРТАЖ

Тажикстан: Согушчандар менен күрөшүүнүн жаңы түрмөгү

Кокусунан кол салуудан өкмөттүк күчтөрдөн 25 солдат каза тапты. Бул исламисттердин чет жактан кирип келиши, өлкөдөгү салыштырмалуу стабилдүүлүк абалга байланышкан маселенин пайда болушуна алып келди.

Өкмөттүк күчтөр өлкөнүн чыгышындагы куралчан топторду тазалоо операциялары учурунда согушчандардын курчоосунда калып өздөрүнүн 25 аскерин жоготту, ушуга карабастан тазалоо операциясы улантылууда. Согушчандардын пайда болушу тууралуу серепчилердин пикири ар түрдүү.

IWPRдын изилдөөлөрү көрсөткөндөй, каршылык көрсөтүү Тажикстандагы 1992-95-жылдардагы жарандык согуш мезгилинде Бириккен тажик оппозициясынын мурдагы командири тарабынын жетекчиликке алынган жергиликтүү согушчан күчтөр тарабынан болгон.

Талибдер менен байланышы болгон исламдык уюм - Өзбекстандын ислам кыймылы (ИДУ) жарыялагандай – кол салууну уюштуруунун артында ушул уюм турат, бул дээрлик так болбосо да, чындыкка жакын деп айтууга болот. Анткени ИДУ тажик топтору менен байланышы бар жана активдүү иш-аракеттерди жасоого агенттерди жөнөтүшү толук мүмкүн.

Кол салуу 19-сентябрда, солдаттарды жүктөгөн жүк ташуучу автоунаа Дүйшөмбү шаарынан чыгышты карай 180 км алыстыкта жайгашкан Камбароб капчыгайынан Рашт өрөөнүнө карай жылганда болгон. Натыйжада брондолбогон жүк ташуучу автоунаа ок атуунун алдында калып 25 солдат каза таап, 11 солдат жараат алган.

Аскерлер Дүйшөмбүнүн катуу корголгон абакканасынан август айында качып чыгышкан кылмышкерлерди издөө максатында коюлган тосмолорго бөлүштүрүлгөн эле. Камактан качып чыккандардын көпчүлүгү 2009-жылы камакка алынган 46 адамдан турган топко таандык болгон. Ал топ Тажикстандын чыгышында аракеттенген согушчан топторду тазалоо иш-чаралары учурунда кармалган эле. (Бул жөнүндө кеңири маалыматты «Усмирение восточных долин Таджикистана» деген макаладан окуй аласыздар).

Тажикстандын коргоо министрлиги жана Улуттук коопсуздук мамлекеттик комитети билдиргендей, бул буктурмага алуу Раштедеги уюшкан кылмышкерлер менен күрөшүү бөлүмүнүн мурдагы начальниги Мирзоходжи Ахмадого, ошондой эле Мулло Абдулло жана Алловидин Давлетовго таандык согушчан топтор тарабынын уюштурулган. Тартип коргоо органдары бул топ террористтик иш аракеттерге үйрөтүп машыгуулардан өткөрүү үчүн жаштардын арасынан өз санын көбөйткөндүгүн кошумчалады.

Тажикстандын атайын кызматы Гармадан анча алыс эмес жерде жайгашкан Ахмадовдун үйүн курчоого алып, натыйжада шектүү делген беш согушкерди өлтүрүп, жашыруун жерде бекитилген курал жарактарды конфискациялаган эле.

Өкмөттүк күчтөр ошол жерде жайланышкан жергиликтүү активисттерди жана анын чет элдик жактоочуларын куугунтукка ала башташкан. Жергиликтүү тургундун 22-сентябрда IWPRга берген маалыматына ылайык, абал оор бойдон калууда, ал эми согуштук техника Гарм жана Камбороб капчыгайынын ортосундагы негизги жол аркылуу ары бери каттоосун улантууда. Башка бир жергиликтүү тургундун айтымында, айылга кирүү жана айылдан чыгуу жолдору жабылган.

СОГУШТУК МААНАЙ КАЙДАН ПАЙДА БОЛДУ?

Өлкөнүн батыштагы тоолуу райондорундагы тынчсыздануулардын өсүшү, 1992-97-жылдар аралыгындагы Бириккен тажик оппозициясы (БТО) Тажикстандын Исламдык кайра жаралуу Партиясы (ПИВТ) башкарган согушчандардын отряды менен биргеликте Өлкөнүн посткоммунисттик өкмөтү менен күрөшкөн жарандык согушту эске салат.

Бул кагылышуу согушчандарды куралсыздандыруу жана бөлүп жаруу шартында аяктаган. ПИВТ легалдуу түрдө оппозициялык партия болуп калган. Ал эми БТОНун мурдагы аскер командирине мамлекеттик кызмат берилген.

Тажикстандын өкмөтү тарабынан айтылган кагылышууга түртүүчүлөрдүн тизмеси, кандуу окуяга алып келген чыр чатактын келип чыгышы жергиликтүү мүнөздө болгондугун көрсөтөт. Ал жерде борбордук бийликтен чарчаган, дагы деле болсо жергиликтүү тургундардын колдоосуна ишенип, аларды куралдандырган БТОНун мурдагы командиринин аты аталат.

Качан Пакистанда жана Афганистанда жайланышкан ИДУ кыймылы солдаттарга кол салуунун артында өздөрүнүн тураарын жарыялаганда, бул иш дагы татаалданды.

Бул Эркин Европа радио кызматына (эркиндик радиосу) жөнөтүлгөн видеобилдирүүдө ИДУнун төрагасы катары Абдуфаттох Ахмад аттуу киши көрсөтүлгөн. Ал бул кол салуу Тажик өкмөтүнүн мечиттерди жабуу, мусулмандарды камакка алуу жана ислам кийимдерин кийүүгө тыюу салуу сыяктуу иш-аракеттерине каршы жасалган иш-чара экендигин айткан.

Бул карама-каршылыктуу окуядан кийин кээ бирлери Тажик өкмөтүн жеке кылмышкерлерге карата шашылыш жыйынтык чыгарган деп күнөөлөп чыгышты.

Башка бирөөлөрү өкмөт өлкөнүн чыгышында катуу атайын операцияларды жүргүзүү максатында атайлап жалган маалымат тараткан деген ойлорун айтып жатышат. Бирок Борбордук Азия боюнча Москвалык эксперт Санобар

Шерматова Тажик өкмөтү «куралдуу коркунуч бар» - деп өздөрү оюнан чыгарды десек туура эмес болуп калаарын ишенимдүү айтууда. «Мындай болушу мүмкүн эмес», - деди ал.

Бир катар серепчилердин пикиринде, ИДУ 1999-2000-жылдары бир канча жүрүштөрдү жасашкан, алгач өздөрү түзүлгөн Борбор Азияда өздөрүн пиар кылуу максатында жасалган билдирүү таратышы мүмкүн.

«ИДУ эмнелерди гана айтпайт, алардын сөзүнүн артында сөз турат», - дейт «Азия Плюс» гезитинин редактору Мамат Маматдшоев.

«Кол салуунун артында жергиликтүү күчтөрдүн же ИДУнун турушу тууралуу маалыматтар албетте бири-бирин жокко чыгарбайт», - деп белгилейт Шерматова.

«Мүмкүн бул чындыгында ИДУ согушчандары болгондур, мүмкүн ИДУ менен байланышы болгон согушчандарды, бирок алар куралдарын таштабаган жергиликтүү адамдар», - дейт ал.

Тажикстандын күч структурасынын ичиндеги булактын IWPRга берген маалыматына ылайык, жарандык согуштун мезгилинде БТОнун базасы жайланышкан кээ бир чыгыштагы тоолуу райондордогу мурдагы талаа командирлери коркунуч келтирген күч болуп кала берүүдө.

«Жарашуудан (1997) кийин бийлик БТОнун мурдагы командирлеринин көп сандаган кылмыштарына көз жуумп, аларды кызмат, фабрика менен, ошондой эле баңгизатты сатуу менен акча табууга мүмкүндүк берүү менен сатып алышкан. Ушул күнгө чейин күндүзү райондордун борборунда чиновниктер, милиционерлер ж.б. бийликтин өкүлдөрү турушкан, качан караңгынын кириши менен бийлик БТОнун мурдагы согушчандарынын колуна өткөн», - деди өзүнүн атын атагысы келбеген маалымат булагы.

Бул абал, 2007-жылы көмүр казып алуу боюнча кытай ишкерине кол салуу, 2008-жылы учурда Рашт өрөөнүндөгү согушчандар тобун жетектейт деп күнөөлөнүп жаткан Ахмадовдун талапкери делген ОМОНдун командиринин өлтүрүлүшү сыяктуу бир катар инциденттерден кийин, ачыкка чыкты.

Жарандык согуш мезгилинде Ахмадов БТОнун талаа командири болгон, бирок 1997-жылдагы элдешүүдөн кийин ага Раштедеги уюкташкан кылмыштуулук менен күрөшүү боюнча бөлүмдүн начальниги кызматы берилген. Ал кызматта ал 2008-жылы аны кармоого Гарм шаарына ОМОН аскерлери жөнөтүлгөнгө чейин иштеген. Ошол мезгилде ОМОН командири өлтүрүлгөн. (Бул тууралуу «Убийство в Таджикистане напомнило о недавнем прошлом страны» аттуу макаладан окуй аласыздар.)

Күч структурасындагы маалымат булагы IWPR билдиргендей, ОМОН командиринин өлтүрүлүшүн изилдөө иши ачык болгон эмес жана бийлик күчөп бараткан коркунучту токтотуу максатында эч чара көргөн эмес.

Качан гана 2009-жылдын жазында тоолордо куралчан адамдардын (анын ичинде көп жылдардан бери Пакистан менен Афганистанда жүргөн Мулло Абдуллах болгон) пайда болгону тууралуу маалымат айтылганда, бийлик

активдешип аскердик операцияларды жүргүзүүгө буйрук берген. Натыйжада белгисиз себептерден улам БТОдогу белгилүү фигура жана Тажикстандын чыгышындагы кадыр барктуу адам Мирзо Зиеев каза тапкан.

«Ушундан кийин бийлик бураманы дагы бышыктап коюну чечкен, бул өз кезегинде мурдагы (талаа) командирлерди чочулаткан. Алар кайрадан өз айланасына БТОнун мурдагы согушкерлерин, ошондой эле жаштардан топтой башташкан», - деди IWPRдын маалымат булагы.

Жакынкы окуялардан улам келип чыккан коркунуч, ИДУнун катыштыгы бар экендигин кынтыксыз далилдеген аргументтер болгон болсо, мындан да күчтүү болмок.

Солдаттарга кол салууну уюштурууга Мулло Абдуллахтын катыштыгы бар деген өкмөттүн билдирүүсү, алардын ортосунда байланыштын бардыгынан кабар бергенсыйт. БТОнун мурдагы командири ИДУ менен Пакистанда жана Афганистанда көп жыл болгондугун, ошондой эле чын аты Абдулло Рахимов болгон Мулло Абдулло өткөн жылы Тажикстандын чыгышында куралдуу сагушчандардын жандоосунда пайда болгондугу айтылат. (Кеңири маалыматты «Погоня за призраками в горах Таджикистана» аттуу макаладан окуй аласыздар)

IWPRдын маалымат булагы Тажикстандын чыгышындагы куралдуу согушчан топтор жөнүндө айтып берип жатып, анда ИДУнун өкүлдөрү да болгондугун, бирок алар анчалык рол ойнобогондугун кошумчалады.

БТОнун мурдагы согушкерлери өз топторун кайрадан түзүп жаткан учурда, ИДУ кыймылынын мүчөлөрү Афганистандын түндүгүнө кирип келишкен. Тажикстанда дагы алысыраак жайланышкан Пакистанда көп жылдарын өткөргөн ИДУ кыймылы чыккан чырды тажикстандык мурдагы аскер командирлери менен байланышты кайрадан баштоо үчүн пайдаланды. ИДУ Тажикстандагы жарандык согуш мезгилинде БТО тарапта согушкан өзбек согушкерлери тарабынан уюшулган. Ошентип алардын максаты жалпы болгон.

«Ушул күнгө чейин коңшулаш Пакистан менен Афганистанда абал курчуп отурду. Коалиция жана Пакистандын армиясы Талибан кыймылын түзгөн согушчандарды, Тажикстан менен чектешкен Афганистандын провинцияларында жер которуп жүрүшкөн дал ушул ИДУ согушчандарын жок кылууга аракеттеништи. Алардын кээ бир мүчөлөрү коргоого алынган чегарадан өтүп кетишкен. Анын ичинде Мулло Абдулло БТОнун мурдагы бардык командирлери менен жолугушуп, аларды колдоруна курал алууга чакырган», - деди IWPRдын маалымат булагы.

«Ал эми жакында болгон буктурмага алуу иш чарасына ИДУнун тиешеси бар, бирок негизги ишке ашыруучулар биздин «моджахеддер» болушкан», - деп кошумчалады ал.

ТҮЗҮЛГӨН КРИЗИСТИ ЧЕЧҮҮДӨ ЭТИЯТ МАМИЛЕ КЕРЕК

Тажикстандын чыгышындагы кризис – өкмөттүн алдында турган жападан жалгыз көйгөй эмес. Өлкөнүн түндүгүндөгү Худжанд шаарында 3-сентябрда болгон террактын натыйжасында үч милиция кызматкери каза таап, 25 адам жараат алды. Эки террорист жан кечти

жарылгыч заттар коюлган автоунааны кылмыштуулук менен күрөшүү боюнча аймактык бөлүмдүн имаратынын короосуна айдап келишкен. Бийлик болгон окуяга ИДУну күнөөлөөдө. Бирок бул уюм жардырууга жоопкерчиликти өзүнө алган жок.

Үч күндөн кийин борбор калаа Дүйшөнбү шаарындагы түнкү клубда жардыруу болуп, натыйжада беш адам жарат алган. Кийинчерээк милиция бул терракт болбогондугун жарыялаган.

Афганистан менен болгон чек аранын кооптуу экендигин көрсөткөн дагы бир нерсе, Тажик чегарачыларынын, 11-сентябрда Талибан топторунун жок эле дегенде 20 мүчөсүн өлтүргөндүгүн, ал эми өздөрү бир кызматкеринен айрылгандыгы тууралуу билдирүүсү болду.

Эксперттер Рашт өрөөнүндө болуп өткөн окуянын масштабы, ага күнөөлүү тараптар жана зарыл чаралар жөнүндө али бир пикирге келе алышкан жок.

Өзбек өкмөтү эмгек миграциясын жокко чыгарууда

Бийликтин эмгек миграциясын тааныбагандыгы алардын укуктарынын корголушуна бир топ тоскоолдуктарды жаратууда.

Чет өлкөлөрдө иштеген жүз миңдеген өзбектер, иш жүзүндө эч кандай корголгон эмес, анткени Өзбек өкмөтү эмгек миграциясы бар экендигин тааныбайт, дейт укук коргоочулар.

Соңку жылдары Өзбекстандын жумушчу күчү коңшулаш Тажикстан жана Казакстан сыяктуу эле көп санда чет жакка агыла баштады. Өз өлкөсүндө орун алган оор экономикалык абалдан кутулуу үмүтүндө алар Орусияда жана Казакстанда акча табууга аракеттенишүүдө.

Бирок ошого карабастан Тажик жана Кыргыз бийликтеринен айырмаланып Өзбек жетекчилиги өз жарандарынын акча табуу аялысында башка мамлекетке массалык кетип жаткан (эмгек мигранттары өз үйлөрүнө бир топ акча каражаттарын жөнөтүп жаткан) фактыны тааныгысы келбейт. Анткени Өлкөнүн экономикасы гүлдөп өсүп жатат деген пикирди карманышууда. Ушунун натыйжасында, бийлик эмгек мигранттарынын укуктарынын сакталышына жетишүүгө аракет жасашкан жок, аларга пенсия жана пособие төлөгөндөн баш тартышууда жана өз жарандары чет өлкөдө ар кандай жагымсыз көрүнүштөргө туш болушканда аларды коргоо багытында эч бир чаралар көрүлбөйт.

Ахмадшон Комилзода, «Голос Америки» радиосунун комментатору, куралданган топтордун болушунун өзү реалдуу коркунуч экендигин айтат.

«Өкмөт жергиликтүү калк менен биргеликте жаңы кан төгүүлөрдү болтурбоо максатында, бул топторду жок кылуу үчүн, же алар менен тынчтык жол менен макулдашууларды түзүүгө болгон күч аракетин жумшашы керек», - дейт ал.

IWPRдын күч структурасындагы маалымат булагы, бийлик жергиликтүү калк менен тыгыз байланышта иш алып барышы керектигин айтты.

«Бийлик маалымат согушунда жеңиши керек. Коомчулук Раштада эмне болуп жатканын, алардын (комчулуктун) үн катпоосу жаңы кан төгүүлөргө алып келээрин түшүнүшү керек», - дейт ал.

Азыр эч ким конфликттин тездик менен өсүүсүн же 90-жылдырдыгы жарандык согуштун кайталанышын божомолдой албайт.

«Объективдүү карай турган болсок жарандык согушка өлкөдө негиз жок. Эгер 90-жылдарга кылчая турган болсок, согуш аймактык саясий күчтөрдүн бийлик үчүн айыгышкан күрөшүнүн натыйжасында келип чыккан. Учурда бийлик үчүн күрөшүү маселеси жок. Бийликтин иш-аракетине нааразы болгон адамдар бардыр, бирок аларды тааныбай койгондор жок. Андан сырткары коомчулук согушкерлерди колдобойт», - дейт саясат таануучу Рашид Гани Абдулло.

Лола Олимова – IWPR Тажикстандагы редактору. Наргис Хамрабаева – IWPRдын атайын машыгууларынан өткөн Тажикстандагы кабарчы.

Мигранттардын көп бөлүгү легалсыз болгондуктан – чет жакаларда алар жагымсыз жагдайларга туш болуп жатышабы, же аларды өлтүрүп жатышабы мамлекет ага кызыкпайт жана кийлигишпейт.

БИЙЛИК ЖАРАНДАРДЫН ЖУМУШ ИЗДЕП МАССАЛЫК ЧЕТ ЖАККА АГЫЛУУ МАСШТАБЫН БИР ТОП АЗАЙТЫП АЙТУУДА.

Өзбекстандын эмгек жана социалдык камсыздоо Министрлигинин алдындагы сырткы эмгек миграциясы маселе-

лери боюнча Агенттиктин өкүлүнүн айтымына караганда, чет өлкөлөрдө иштеп жаткан жарандардын саны болгону бир канча миң адамды түзөт. Бирок, Өзбекстандын көз карандысыз укук коргоочуларынын Демилгечи тобуун маалыматы боюнча, калкынын саны 28 млн.ду түзгөн Өзбекстандын 2 млн.дон 5 млн.го чейинки сандагы жарандар акча табуу максатында өлкөнүн сыртында, өзгөчө Орусия жана Казакстан өлкөлөрүндө, ошондой эле Бириккен Араб Эмираты жана Түштүк Кореяда жүрүшөт.

Учурда Америка Кошмо Штатында жашап жаткан Өзбекстандык серепчи Ташпулат Юлдашев, эмгек

күчтөрүнүн чет жактарга агылып кетип жатышы жана алардын өздөрүнүн жакыр үй-бүлөлөрүнө акча каражатын жөнөтүп жатышы өлкөнүн экономикасына кошкон олуттуу салымы эле болбостон, бул өз кезегинде жумушсуздуктун жогорку деңгээлинен улам пайда болгон социалдык басымды начарлата тургандыгын айтты.

«Ар бир мигрант өз үйлөрүнө жок эле дегенде жылына 1500 доллардан жөнөтөт. Бул анын Өзбекстанда калган үй-бүлө мүчөлөрү үчүн чоң сумма. Мигранттар чет жактан өз эмгектери үчүн акча алуу менен катар тажрыйба топтоп, жаңы идеяларга ээ болушуп, алардын кээ

бирлери өз үйлөрүнө кайтышканда өздөрүнүн бизнестерин ачууда».

Бирок алардын бул салымы таанылбаган бойдон калууда. Өзбек өкмөтү өлкөнүн экономикасы күндөн күнгө чыңалып өсүүдө деген пикирин дагы деле тастыктоодо, ошол эле мезгилде коомчулук көп сандагы адамдардын акча табуу максатында Орусияга кетип жаткандыгын айтышууда.

1-сентябрда өткөн Өзбекстандын көз карандысыздыгына арналган салтанатта, президент Ислам Каримов элге болгон кайрылуусунда, 1990-жылдан 2010-жылга чейинки аралыкта, Советтер Союзунун кулашынан бир жыл мурун өлкөнүн ички дүң продукциясы 250%га өскөндүгүн айтты. Анын айтымында, 2010-жылдын аягына чейин өлкө боюнча орточо бир айлык эмгек маянасы 500 америка долларын түзөт. Бул көрсөткүч чындыкка коошпойт, анткени июнь айына карата берилген өкмөттүк маалыматка таяна турган болсок, орточо эмгек маяна 200 америка долларын гана түзгөн.

Өзбекстандагы «Эзгулик» укук коргоо уюмунан Абурахмон Ташанов «Баардык жасалып жаткан жарыялар өлкөдө жыргал жашоо деп жасалмалоо. Бийликтин текеберлигинен эмгек мигранттары минималдык социалдык камсыздоолордон айрылышты», - деп кошумчалады.

IWPRдын кабарчылары, маалымат алуу максатында, Өзбекстандын эмгек миграциясы боюнча агенттиги менен байланышканда өзүнүн аты-жөнүн айтуудан баш тарткан анын жетекчиси өлкөдө мындай көйгөйдүн бар экендигин тастыктоодон баш тартты. «Эч кандай сыртка агылуу жок. Бардыгы адаттагы нормада, укуктук алкакта жүрүүдө. Эгер легалсыз мигранттар болсо, бул биз алектене турган иш эмес», - деди телефон менен.

МЫЙЗАМСЫЗ МИГРАНТТАР.

Жогоруда келтирилген комментарийлер негизги көйгөйдү чагылдырып турат. Өзбекстандан легалдуу түрдө каттоодон өтүп эмгек мигранты катары чет өлкөгө чыгуу ишчаралары өтө татаал болгондуктан, көпчүлүк жарандар легалсыз чыгып кетүүгө мажбур болушат.

Эксперттик жумушчу топ, Өзбекстандагы серепчилердин бейөкмөт лигасынын айтымында, арыз берүү процесси эле эки жуманы алат жана төмөнкү кирешеге жашаган, же болбосо такыр эле жумушсуз жүргөн адамдар үчүн өтө кымбат.

Башка бир өңүттөн алганда, миграция боюнча агенттик арыз таштаган жарандардын мындай көп санына чет өлкөлөрдөн иш таап берүүгө чамасы жетпейт. Ошондуктан көпчүлүгү тобокелге салып легалсыз түрдө Орусияга чыгып кетишүүдө. Алар кээде эмгекке орнотуу боюнча жеке өзбек агентстволордун кызматынан пайдаланышат, бирок ал агенттиктер иш табуу боюнча өз убадаларын толук аткарбай коюшу да мүмкүн.

Өзбекстандын Хорезм облусунда жайгашкан «Нажот» укук коргоо тобунун төрагасы Хайитбой Якубов, эгер киши чет өлкөдө бир канча жыл иштеп келсе анын ле-

галдуу же легалсыз иштегенине карабастан, ал өлкөнүн социалдык камсыздоо системасынан четте кала тургандыгын түшүндүрдү. Совет мезгилинен тарта иш-жүзүндө дээрлик өзгөрбөгөн бюрократтык система, чет өлкөдө иштеп келген адамдардан, алар башка өлкөдөн алууга мүмкүн болбогон, документти талап кылат.

«Эгер кимдир бирөө чет өлкөдө иштесе, алар ал жакта маяна алышат, бирок алар кайра кайтып келгенде алардан, алар Өзбекстанда иштегендиги же ушул өлкөгө социалдык төлөмдөрдү төлөгөндүгү тууралуу документ талап кылынат. Андай документ аларда жок. Ошол себептен мигранттын үйүндө жашы жете элек балдары калган болсо анын аялы өз балдары үчүн пособие ала албайт», - деди Якубов.

Шохида Сарварова жана Камилла Абдуллаева – Өзбекстандагы журналисттин жашыруун аты

КАЗАКСТАН

Жаңы мыйзам маалымат алууну жеңилдетүүгө багытталган

Казакстанда каралып жаткан жаңы мыйзам долбоору жарандардын коомдук маалыматты алуусун бир аз жөнөкөйлөштүрүп, системаны бир топ ачык айкын кылат.

Коомдук маалыматты алуу боюнча мыйзам долбоору август айында Казакстандын түрдүү аймактарында коомдук угууга коюлду. Сентябрь айынын аягында боло турган конференция алынган сунуштар боюнча жыйынтык чыгарып, аларды мыйзам долбооруна кошумчалоо үчүн Маалымат жана байланыш Министрлигине жөнөтөт. Алымча кошумчалар киргизилип иштелип чыккандан кийин мыйзам долбоору кийинки жылы парламенттин кароосуна берилет.

Мыйзам долбоорун иштеп чыгуу, ошондой эле коомчулуктун өкүлдөрүнүн ой-пикирин билүү сыяктуу жаңы идеяны БУУнун өнүктүрүү Программасынын Казакстандагы кеңсеси көтөрүп чыкты. Жергиликтүү жарандык уюмдар, ММКны өнүктүрүү уюмдары, анын ичинде IWPR талкууга активдүү катышышып, жыйынтыгында алгачкы мыйзам долбоорун түзүштү.

Мындай мыйзамды кабыл алуу зарылчылыгын Борбордук бийлик жана бейөкмөт уюмдар бирдей колдошот.

Жыл сайын жасалуучу элге кайрылуусунда өлкө президенти Нурсултан Назарбаев, мамлекеттик органдардын иши элге ачык жана отчеттуу болушу керектин айткан.

Адатта Казакстандын түрдүү мамлекеттик мекемелери өз иштерин ачык талкуулоодон жана өз иштери боюнча отчет берүүдөн тайсалдап келишет. Ал эми катардагы жарандар маалыматты алууга өтө деле умтула беришпейт.

Жаңы мыйзам долбооруна өкмөттүк институттар тарабынан берилүүчү маалыматтын мөөнөтүн кыскартуу, «жашыруун» делген маалыматтын так аныктамасын иштеп чыгуу, оозеки суралган маалымат да жазуу түрүндө суралган маалымат сыяктуу көзөмөлгө алынышын кепилдөө сыяктуу сунуштар айтылды.

Андан сырткары эгер башка мыйзамдар айкындуулук принцибине же Казакстандын Баш мыйзамында жазылган негизги укуктарга карама-каршы келсе, анда аларга да түзөтүүлөрдү киргизүү зарылчылыгы бар. Учурда чиновниктер маалымат алууга тоскоолдук кылган түрдүү мыйзам жоболоруна шилтеме жасашы мүмкүн.

ММКны өнүктүрүү боюнча Интерньюс-Казакстан уюмунун юристи Гүлмира Кужикеева IWPRга, бүгүнкү күндө маалымат алуунун бардык аспектилерин өзүнө камтыган бир да нормативдик акт жок экендигин, анын ордуна көптөгөн мыйзамдар, жоболор жана көрсөтмөлөр бар экендигин айтты.

«Маалымат алуу маселеси дайыма бардык атуулдар үчүн, ошондой эле жеке журналисттер үчүн курч бойдон калып келген», - деди Кужикеева.

Качан чиновниктерге маалымат берүү өтүнүчү менен кайрылышканда, алар маалыматты берүүдөн ачык баш тарта алышпайт, маалымат жашыруун же маалыматты берүүгө ага уруксат берилбегендигин айтышып, алар толук эмес маалымат беришет.

Ушулардын баары карапайым жарандардын бир нерсе жасоодо өзүн алсыз сезүүсүнө алып келгендигин айтты. Маалыматты алуу үчүн чыгынып талашып-тартышууга чейин баргандар айлап жүрүүсүнө туура келет жана маселенин оң чечилишине эч ким кепилдик бербейт. Соңку жылдары журналисттер тарабынан жасалган талаш тартыштуу маселелердин экөөнүн гана оңунан чечилиши буга мисал боло алат.

Алмата шаарындагы юрист Игорь Лостуков «жашыруун» делген түшүнүк маалыматты жаап жашыруу максатында колдонулгандыгын айтат.

«Мисалга, Казакстанда газеталардан биздин президенттин (казак) жарандуулугун алуу же жоготуу жөнүндөгү буйруктарын табуу мүмкүн эмес жана мындай документтердин эч кандай жашыруун жактары жок», - деди ал.

Лужков маалымат алуу боюнча мыйзам мамлекеттик каражатты колдонууну коомчулуктун көзөмөлгө алуусун жогорулатуунун маанилүү ыкмасы болуп калаарын баса көрсөтөт.

Комментаторлор да Казакстан дүйнөлүк тенденциядан калбай маалымат алуу эркиндигине талапты жогорулатышы керектигин колдошуп, технологиялык өнүгүү буга толук мүмкүндүк берерине ишенишет.

«Эгер журналисттерге белгилүү бир маалыматты гезит беттерине, теле, радио берүүлөргө жарыялоого тыюу салынса, анда каалоочулар ушул эле маалыматты башка

альтернативдүү булактардан, мисалы Интернеттен, ала алышат», - деди Кужукеева.

БУУнун өнүктүрүү Программасы долбоорунун менеджери Алия Дуганова ушул мыйзам долбоорун иштеп чыгууга жардам берген. Анын айтымында, коомчулук баарына бирдей болгон маалыматты алууга жана жайылтууга укугу бар экендигин, андан маалыматты эмне максатта алып жаткандыгы жөнүндө эч кандай түшүндүрмө талап кылынбастыгын айтып өттү.

Жыйынтыгында, «менин оюмча бул мыйзам долбоорунун кабыл алынуусу, жарандарга басма каражаттары жана Интернет аркылуу жеткирилүүчү маалыматтын санынын өсүшүнө алып келет. Жаңы мыйзам жарандардын маалыматты алуу мүмкүнчүлүгүн жана Казакстандын бардык жеринде адам укуктарынын корголушуна алып келет», - деп билдирди.

Ярослав Науменко, IWPRдын атайын машыгууларынан өткөн Кыргызстандагы журналист

Казакстан адам укугуна карата ЕККУнун ролун чектөөдө деп күнөөлөнүүдө

Укук коргоочулар Казакстандын ЕККУга өкүлчүлүгүнүн ролу боюнча Казакстандын биринчи жарым жылдыктын жыйынтыгын чыгарган отчетуна макул эмес.

Укук коргоочулар, биринчи жарым жылдыкта Европадагы коопсуздук жана кызматташуу Уюмундагы (ОБСЕ) Казакстан төрагалыгы өлкөнү демократиялуу кыла албагандыгын айтып чыгышты.

Укук коргоочулар чогулуштар эркиндиги, сөз эркиндиги тармагында абал бир аз начарлагандыгын белгилешүүдө.

Алар укуктук маселелердин маанисин төмөндөтүү менен, аймактык коопсуздук маселесине бүт көңүлдүн топтолушунан улам Казакстан ЕККУнун төрагасы катары, уюм өзү орноткон стандартты төмөндөтүп жибергендигин эскертишүүдө.

ЕККУнун «адам жетишкендиктери» конференциясында тышкы иштер министри жана учурдагы ЕККУнун төрагасы Канат Саудабаев өз өлкөсүнүн жетишкендиктерин санап өттү.

«Бүгүнкү күндө Казакстанда демократиянын негизги институттары жана жарандык коом калыптанып бүттү, демократиялык шайлоо системасы, көз карандысыз сот системасы түзүлдү, Массалык маалымат каражаттары эркин иштөөдө, саясий партиялар жана (бейөкмөт) коомдук бирикмелер өстү», - деп белгиледи Саудабаев.

10-июнда Копенгаген шаарында болгон жолугушууда Казакстандык укук коргоочулар министрдин сөзүн сынга алышып, ал айткан өсүүлөр байкалбагандыгын айтышты.

Жетекчиси Евгений Жовтис камакта жаткан, «адам укугу жана мыйзамдын сакталышы боюнча Казакстандык эл аралык бюронун» аткаруучу директору Роза Акылбекованын суроосу чоң тынчсызданууну жаратты.

Анын айтымында, саясий партияларды түзүү иш-чаралары жабык бойдон калып, иш жүзүндө расмий колдоону талап кылат, парламенттин кароосунда жаткан жаңы мыйзам долбоору катталбаган коомдук чогулуштарды өткөргөндүгү үчүн жазалоо иретинде айып пул, же камакка алуу каралган. Диний чогулуштарды өткөргөн жерлерде такай полициялык рейддердин жүргүзүлүшү менен өлкөнү кыдырган миссионерлердин динге ишенүү эркиндиги да чектелген.

Массалык маалымат каражаттарынын эркиндигине токтолсок, «окуяларды чагылдырууда бийликке карата аша чаап сыңдоолор орун алууда», - деген күнөө менен газеталар камакка алынып, басмаканалар жана телерадиокомпаниялар жабылышы мүмкүн экендигин айтты. Жакынкы күндөрү мыйзамга киргизилген кээ бир түзөтүүлөр «жалган жалаа жабуу» криминалдык кылмыштуулук катары жазаланат деген жобону өзгөрүүсүз калтырган.

«Казакстанда сөз эркиндиги мындан он жыл мурдагы абалдан да оор абалда. Дүйнө коомчулугу Казакстандагы сөз эркиндиги бузулган фактылар менен толук маалыматта эмес, бирок бул сөз эркиндигинин бузулушунун белгилүү фактыларына тиешелүү жана демократиялык милдеттенмелерди аткаруу жоопкерчилигин алган Казакстан өкмөтү тарабынан эч кандай негиздүү чаралар көрүлбөйт», - деди Розлана Таукин IWPRга берген маегинде.

Качан Казакстан өкмөтү ЕККУга төрагалык кылууга арыз бергенде, ал атуулдук жана саясий укуктардын абалын жакшыртууга сөз берген эле. Казакстан ЕККУга төрагалык кылуу аракетин 2003-жылы эле баштаган жана бул жол эч тоскоолдуктарсыз болду деп айтуу кыйын. Уюмдун, өзгөчө Кошмо штаттар жана Улуу Британия сыяктуу мүчөлөрү

шайлоонун демократиялуу өткөрүүсүн, сөз эркиндигинин чектелишин, иш жүзүндө ММКга өкмөттүк монополияны эске алуу менен Казакстандын ЕККУга төрагалык кылууга татыктуу өлкө экендигинен күмөн санашкан.

Эксперттер - Казакстан ЕККУга төрагалык кылууну уюмдун көңүлүн иш-жүзүндө коопсуздук жана конфликттерди чечүү маселесине буруу менен, уюмдун негизги милдети болгон демократияны куруу, уюмга мүчө болгон мамлекеттеги адам укугуна байланышкан маселелерди чечүүгө аз көңүл бөлүүдө деп айыпташууда.

Тышкы иштер министри Канат Саудабаев үстүбүздөгү жылдын январь айында Казакстанга ЕККУга төрагалык кылуу милдети берилгенде жогорудагы артыкчылык берилген багытка түшүндүрмө берип өттү. Анда ал Афганистан менен Тоолуу Карабахта орун алган конфликттерди чечүүгө өзгөчө көңүл бурулаарын белгилеген.

Ошондон бери Саудабаев Армения менен Азербайжандын лидерлери менен Карабахта болуп жаткан конфликтке чекит коюу мүмкүнчүлүктөрүн талкуулаган жолугушууларды өткөрдү. Андан сырткары төрага Афганистандагы баңгизатты сатууга каршы күрөшүүгө байланышкан сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү жана коопсуздукту күчөтүү максатында Кабулга иш сапары менен барды.

Бирок, белгилүү саясат таануучу Досым Сатпаев мындай катаал конфликттерди чечүүдө Казакстандын көп нерселерди жасаарына ишене бербейт.

«Сырткы саясатта Казакстан белгилүү бир активдүүлүгүн көрсөтө алат, бирок ага таасир этүүнүн реалдуу куралы жок. Афганистандагы абалга токтолсок, ЕККУ ал маселени чече албастыгын, ал эми Казакстандын мүмкүнчүлүгү чектелген экендигин баары билет», - дейт Сатпаев.

Ошого карабастан Казакстан тарабынан уюштурулган адам укугуна тиешелүү маанилүү иш-чара – бул июнь айынын аягында Астанада өткөн ЕККУнун толеранттуу-

лук жана улуттарга бөлбөө боюнча өткөрүлгөн Конференциясы болду.

Сатпаевдин пикиринде ЕККУга Казакстандын төрагалыгы өлкөнүн ички өнүгүүсүндө эч кандай өзгөрүүлөрдү жасаган жок.

«Буллардын баары саясий пиар болууда жана негизги милдет Астанада ЕККУнун саммитин өткөрүү болгондой туюм калтырат», - деди ал.

Өз атын атагысы келбеген ЕККУдагы өкүл IWPRга, «Казакстандын төрагалык кылуудагы иш-аракеттери жагымдуу шарттарды түзгөн жок, мындай уюмду башкаруу үчүн зарыл болгон демократиялык стандарттарды төмөндөттү», - деп айтты.

«Казакстан төрагалык кылган ЕККУга кийин бир топ кыйын болот. Ага төрагалык кылуучу кийинки мамлекет башка бир топ төмөнкү критерийлерди колдонууга мажбур болот. Казакстанда жылдын башынан баштап демократия жаатында абал бир топ начарлады. Мунун баарына Казакстандын учурдагы бийлиги күнөөлүү», - деди ал.

Андрей Гришин, адам укугунун жана мыйзамдуулуктун сакталышы боюнча Казакстандык эл аралык бюронун кызматкери.

Казакстан Республикасынын Президентинин расмий сайтынан (www.akorda.kz) алынган сурет.

КЫРГЫЗСТАН

ЕККУнун полиция күчтөрүн киргизүүгө карата түрдүү көз караштар

ЕККУнун полиция күчтөрүн киргизүүгө каршы болгон саясатчылар булар өз кызыкчылыктары болгон адамдар.

Ушул жылдын июнь айынын башында орун алган этникалык кагылышудан кийин Кыргызстандын түштүгүнө ЕККУнун полиция күчтөрүн киргизүү планына көпчүлүгү каршы болушууда. ЕККУнун полиция күчтөрүн киргизүү менен биздин мамлекетибиздин ички иштерине чет элдик кийлигишүүгө жол ачабыз деп айтышууда. Бирок, бир катар серепчилер бул окуяга карата айтылган нерселер өлкөдөгү саясий күрөштүн чагылышы катары карашууда.

22-июлда ЕККУга мүчө мамлекеттер Кыргызстандын түштүгүнө курамы 52 адамдан турган кеңешчи топту киргизүү чечимин бир добуштан колдошту. Полиция

күчтөрүн өлкөгө киргизип жайгаштыруу үчүн Кыргыз өкмөтүнүн акыркы чечими керек, ал август айынын акырына пландалган эле. Кыргыз өкмөтү тарабынан оң чечим болгондон кийин гана полициялык кеңешчи топ (ПКТ) Ош шаарында өз кеңсесин ачып ишин баштамак. Полиция күчтөрүнүн бул аймакта болуусу төрт айга созулат, бирок Кыргыз жетекчилиги ал мөөнөттү узартуу өтүнүчү менен кайрылса анда алардын биздин мамлекеттин аймагында туруу мөөнөтү узартылышы мүмкүн.

ЕККУ полиция күчтөрүн киргизүү чечими июнь айында Ош, Жалал-Абад шаарларында жана анын жакабелинде

орун алган этникалык кагылышуулардан кийин Кыргыз бийлигинин жардам сурап кайрылуусуна жооп катары кабыл алынган. Саламаттыкты сактоо министрлиги берген маалыматка ылайык, кагылышуу учурунда 355 адам каза тапкан. Көптөгөн үйлөр, дүкөндөр жана башка имараттар өрттөөлөрдөн жана талап-тоноочулуктан жапа чеккен.

ЕККУнун кеңешчи тобу тартип коргоо органдарынын бөлүмдөрүнүн иштерине мониторинг жасап, аларга тартипти калыбына келтирүүгө жана этникалык тирешүүнү кыскартууга байланышкан маселелер боюнча кеңеш бермекчи. Жети полиция күчүнөн турган алты топ жергиликтүү коомчулук менен иштөөгө ортомчу болушат, ал эми көчөлөрдү күзөткө алган милиция кызматкерлерин котормочулар жандап жүрүшмөкчү. Полициялык кеңешчи топ Орусия, Америка, Болгария, Турция, Литва жана Финляндия мамлекеттеринин полиция кызматкерлеринен куралаары айтылууда.

«Кыргызстанда полициялык кеңешчи топ бейтарап тарап катары эки элдин ортосундагы жана тартип коргоо органдарына болгон ишеништи калыбына келтирүүдө чоң рол ойнойт», - дейт ЕККУнун Бишкектеги Борборунун жетекчисинин орун басары Лилиан Дарий IWPRга.

Кыргызстандын расмий бийликтеги адамдары ЕККУнун полиция күчтөрү жергиликтүү калк менен, өзгөчө өзбек калкы менен негизинен этникалык кыргыздардан турган милициянын ортосунда ортомчулук ролду аткараарын айтышууда.

Кыргыз Республикасынын Президенттик Администрациянын маалымат-координациялык борборунун жетекчиси Фарид Ниязов Кыргызстандын түштүгүндөгү жергиликтүү бийлик эки элдин ортосундагы мамилени жөнгө сала албай жаткан шартта мындай күчтү киргизүүнүн зарылчылыгы бар экендигин IWPRга билдирди.

«Өлкө президенти жергиликтүү чиновниктерге жана тартип коргоо органдарына эки элдин ортосундагы байланышты жөнгө салууга, жергиликтүү жарандар менен тартип коргоо органдарынын ортосундагы ишеништи камсыз кылууга милдеттендирген. Тилекке каршы булар жасалган жок», - деди ал.

Полиция тобун киргизүүгө каршы чыккандар – Кыргызстандын түштүгүндөгү жергиликтүү чиновниктер, ошондой эле «Кыргыз эли тышкы күчтөрдүн киришине каршы» - деген ат менен жарандык кыймыл июль айынын ортолорунда Бишкекте жана башка калктуу аймактарда бир катар каршылык көрсөтүү акцияларын өткөрүштү.

Алар чет элдик мамлекеттердин биздин ички иштерибизге кийлигишүүсү абалды дагы курчутуп жиберешин, жергиликтүү милиция кызматкерлеринин беделин түшүрүп, ошондой эле ал күчтөрдүн биздин өлкөдө жайгашуусу белгисиз мөөнөттөргө чейин созулушу мүмкүндүгүн эскертишүүдө.

«Кыргыз эли тышкы күчтөрдүн киришине каршы» жарандык кыймылдын уюштуруучулардын бири Айбек Саипов ЕККУнун күчтөрүн киргизүү зарылчылыгы жок деп эсептейт.

«Абал бир топ турукташып баратат. Эл жана жаштар ал жакка барып милиционерлерге жардам берүүгө даяр», -

дейт ал.

Саипов анын кыймылынын артында кандайдыр бир күчтөр турат деген ойду четке какты.

Каршылык көрсөтүү акциясынын катышуучулары «Бул өлкөнү Косового айлантууга жол бербейбиз» - деген жазуулары бар плакаттарды кармап турушту. Алардын пикиринде, Кыргызстандын түштүгүндөгү өзбектер чет элдиктердин болушун өздөрүнүн автономиясын түзүү кызыкчылыгына пайдаланат. Алар Косоводогу абал менен кээ бир окшоштуктарды көрүшөт. Буга мисал катары Сербиянын бир бөлүгү Албан көз карандысыз мамлекетине айланышын айтышат.

Саясат таануучу Марс Сариев бул кооптонууну тең бөлүшөт. Анын айтымында, ЕККУнун полиция күчтөрү өзбек азчылыгына жан тартып, өзбектердин укуктары тепселип жатат деп айтып чыгышы мүмкүн. Анын божомолунда муну менен өзбек диаспорасы да чайкоочулук жасап абалды курчутушу мүмкүн. Ошондо полиция күчтөрү биздин жогорку бийликке өзбектерге кандайдыр бир автономия берилиши керектигин айтышы мүмкүн.

IWPR ушул суроо менен ЕККУнун Венадагы башкы кеңсесине кайрылганда, ЕККУнун полиция күчтөрүн киргизүү мүмкүнчүлүгү Кыргыз өкмөтүнүн өтүнүчүнө ылайык каралгандыгын, ал эми полициялык кеңешчи топтун негизги милдети эки элдин ортосундагы байланышты калыбына келтирүүгө зарыл болгон стабилдүү ишеништи түзүүгө көмөктөшүү болуп саналаарын айтты. Мамлекет өз келечегин кантип түзөөрү ошол өлкөнүн лидерлерине жана жарандарына гана байланыштуу экендигин кошумчалады.

Башка бир серепчилер, өлкөнүн көз карандысыздыгынын тагдыры тууралуу кооптонуулардын болушун, бир топ оппозиция мүчөлөрүнүн калың топтоу өз кызыкчылыктарына ылайык, өз пландары менен башкарып жаткандыгында деп айтышууда.

Алардын кээ бири, мисалы, Кыргызстандын түштүгүндөгү чиновниктер жана тартип коргоо органдары ЕККУнун полиция күчтөрүнүн компетенттүү адилет иш алып баруусуна ишенишпейт. Ушундан улам кээ бир саясий партиялар түзүлгөн абалды алдыдагы октябрдагы өтө турган шайлоонун алдында өздөрүн даңазалоо ыкмасы катары колдонуп жатышат.

«Маселе... өтө саясатташып кетти. Көптөгөн саясий күчтөр парламенттик шайлоо алдында бул маселе аркылуу упай топтоого умтулуп, бул маселени жасалма түрдө көбүртүп-жабыртып жатышат. Кээ бир саясатчылар үчүн бул маселе өздөрүн маалымат мейкиндигинде таанылтууда өтө ыңгайлуу экендигин эстен чыгарбашыбыз керек», - дейт Бишкектеги «Полис Азия» аналитикалык борборунун эксперти Павел Дятленко.

«Кылым Шамы» бейөкмөттүк уюмдун жетекчиси, белгилүү укук коргоочу Азиза Абдрасулова «ЕККУнун полиция күчтөрүнүн киришине каршы болгондор, алар туура эмес маалымат алгандар жана алар эгер полиция күчтөрү келсе алар өлкөнү басып алышы мүмкүн деп ойлошот; экинчи топ – бул коогалаңга катышкандар, алар өздөрүнүн мыйзамсыз иштерге кириптер болушунан коркушууда; үчүнчү топ – бул абалдан пайда табууну көздөгөн тартип

коргоо органдарынын кызматкерлери, алар кармалгандардан акча талап кылып, кылмыш иштерин акчага бурмалап жаткандар», - деп айтты.

Кыргызстандын ички иштер министри Кубатбек Байболов катуу жана курч талкуу дебаттар бул маселеге өзгөчө мамилени көрсөтөөрүн айтты.

«Бул тек гана саясий күрөш, алдыда боло турган парламенттик шайлоо алдындагы анын куралы» - деген оюн билдиргендигин Кыргыз телеграф агентствосу билдирди (КырТАГ).

Кыргызстандын түштүгүндөгү эки журналисттин пикиринде, ЕККУга каршы маанай өсүп жатат деп айтууга болбойт. Алардын эч бири өз аттарын бергиси келген жок, анткени түштүктөгү абал кооптуу деп өз өмүрүнөн коркушат.

Оштогу кабарчылардын бири өзбек улутундагы шаар тургундары бул күчтөрдү киргизүү пландарын колдой тургандыгын, алар тартип коргоо органдарынын жергиликтүү бөлүмдөрүнө ишенишпей тургандыгын айтса, экинчи кабарчыбыз полициялык кеңешчи топтун киришине каршылык көрсөтүү акциясына болгону 700дөй адам катышкандыгын кабарлады.

«Мен бул акциянын артында кандайдыр бир күчтөр туарына ишенем. Ал ЕККУнун полиция күчтөрүн киргизүүгө каршы тараптардын жардамы менен жасалма уюштурулган. Менин оюмча учурда калк ЕККУнун полиция күчтөрү жөнүндө да ойлогонго абалы жоктой. Аларды күнүмдүк жашоого байланышкан маселелер – кыйратылгандарды

калыбына келтирүү жана этникалык топтордун ортосундагы маселе – түйшөлтүүдө», - дейт ал.

Коопсуздук маселеси боюнча эксперт Леонид Бондарец ЕККУнун полиция күчтөрү өтө аз санда болоорун жана алардын компетенттик чөйрөсү – өтө чектелгендиктен абалга таасир бере албастыгын белгиледи.

«52 адамдан турган бул топ болгону маалымат жыйнагандан башка эч нерсе жасай албайт. Бирок эки коомчулуктун ортосундагы бири-бирин күнөөлөгөн маалыматтарды чогултуу менен полициялык кеңешчи топ эки этностун ортосундагы тирешүүнү азайтуунун ордуна, аны күчөтүп жиберүүсү мүмкүн», - деген божомолун айтты.

Азиза Абдрасулова кээ бир жарандар милицияны ырайымсыз деп эсептеп, аларга ишенбегендиктен, мындай жагдайда ЕККУнун полиция күчтөрүнүн чоң салым кошооруна ишенет.

«Эгер ЕККУнун полиция күчтөрү киргизилсе милиция кызматкерлери өз милдеттерин мыйзамда кандай болсо ошол чектен чыкпай аткарат деген үмүт бар. Кармалгандарды уруп сабоого албоо, өз актоочулары менен жолугушууга мүмкүндүк берүү, зарыл болгон учурда медициналык жардам көрсөтүү жана кармалгандардын туугандарына кабар берүү сыяктуу иштер жасалышы мүмкүн», - деди ал.

Тимур Токтоналиев, IWPRдын атайын тренингинен өткөн Бишкектеги журналист

Кыргызстандык партиялар коалиция түзүүгө киришишти

Президент расмий түрдө бир партияны тандап курама өкмөттү түзүүнү сунуштаганга чейин эле, парламенттик көпчүлүктү түзүү боюнча сүйлөшүүлөр башталды.

Кыргызстандагы парламенттик шайлоодо бир да партия таза жеңишке жетише алган жок. Алдын ала берилген маалыматтарга ылайык, Жогорку Кеңештен орун алган беш партия курама башкарууну түзүү боюнча сүйлөшүүлөрдү башташты. Ушул курама башкаруу кийинки премьер-министрди көрсөтөт.

10-октябрда өткөн шайлоо тынч өттү. Өлкөнүн мурдагы президенти Курманбек Бакиевдин бийликтен кетүүсүн шарттаган апрель окуялары, андан кийинки 400 адамдын өмүрүн алган июндагы коогалаңды эске алганда, бул чоң жетишкендик болду. Шайлоонун өтүү процесси эл аралык байкоочулар тарабынан чоң баага татып, алар шайлоону жалпысынан эркин жана акыйкат өттү деп баалашты.

«Кыргызстан шайлоону белгиленген плюрализмде, шайлоо уюмдарына көз карандысыз, негизинен мыйзамды сыйлоо менен өткөргөндүгүн, соңку бир-эки жума көрсөттү», - деп белгиледи шайлоого байкоо жүргүзүү боюнча узак мөөнөттүү миссиянын башчысы Корин Енкер.

24kg маалымат агенттиги билдиргендей, 13-октябрда өткөн маалымат жыйынында Кыргыз Республикасынын адилет министри Аида Салянова келечекте саясий окуялардын мыйзамдуу өнүгүшү тууралуу өз оюн билдирди.

Анын айтымында, шайлоо жыйынтыгындай бир да партия көпчүлүк добушту ала албагандыктан, өткөөл мезгилдин президенти Роза Отунбаева беш пайыздык тоскоолдуктан өткөн партиялардын бирине коалиция түзүү өтүнүчү менен кайрылат.

Эгер, жеңишке жетишкен партиялардын бири башка партиялар менен парламенттик көпчүлүктү түзгөндөй биримдик түзүүгө жетишсе, президент ага өз макулдугун берүүдөн башка жол жок. Ошондуктан, учурда беш пайыздык тосмодон өткөн партиялардын баары тең өкмөт түзүү максатында өз ара сүйлөшүүлөрдү кызуу башташты.

Коалицияны түзүүнүн эки негизги жолу бар. Алардын бири башка партияларга караганда көп добушка ээ болуп, парламенттеги 120 орундун 28ине ээ болгон «Ата-Журт» партиясынын коалицияга катышуусу божомолдонууда.

«Ата-Журт» – Кыргызстандын түштүгүндөгү шайлоочулардын басымдуу көпчүлүгүнүн колдоосун багындыра алган жаңы саясий күч жана алар өздөрүн «улутчул-патриоттор» партиясы деп аташат, бирок улутчулдук көз караштарды карманат деген сындоолорду четке кагат.

Экинчи жолу – СДПК жана «Ата-Мекен» партияларынын өкүлдөрүнүн бир бүтүмгө биригиши. Бул партиялар шайлоодо экинчи жана бешинчи орундарга ээ болушуп, ага ылайык 26 жана 18 депутаттык орунга жетишишти. Эки партия тең апрелде Курманбек Бакиевдин бийлигин кулаткан Убактылуу башкаруучулар менен тыгыз байланышта. Бул партиялардын мүчөлөрү бүткүл өлкө боюнча бийликте бир катар маанилүү кызматтарда иштешет.

Мыйзамда талап кылынган парламентте көпчүлүккө ээ болуу үчүн бул партиялар 25 депутаттык мандаты бар «Ар-Намыс» же 23 депутаттык мандаты бар «Республика» партиялары менен сүйлөшүп алардын колдоосуна ээ болуулары зарыл.

Белгилүү саясат таануучу Марс Сариев эки коалициянын – «Ата-Журт» жана «Ар намыс» коалициясы жана Социал демократтар менен «Ата Мекендин» коалициясынын – теңтайлашуусун божомолдойт. Бул эки топ «Республика» партиясы үчүн күрөшүшөт. Министрлер кабинетин түзүү үчүн аларга үчүнчү партия зарыл дейт ал.

Саясат таануучу Валентин Богатыревдун божомолунда, бул эки биримдиктен сырткары да күтүлбөгөндөй коалиция түзүлүшү мүмкүн. Анын айтымында өз ара кызмат орундарын бөлүштүрүү боюнча бир бүтүмгө келе алышса үч партия деле өз ара коалиция түзүшү мүмкүн.

«Ошону менен бирге алар 2011-жылдын аягында боло турган президенттик шайлоого карата да биргелешкен позицияларын иштеп чыгышат», - дейт Богатырьев.

Окуялардын мындай түрдүүчө өнүгүшү үстүбүздөгү жылдын июнь айында өлкөдө парламенттик демократияны курууга багытталган жаңы Баш мыйзамдын кабыл алынышынан улам түзүлдү. Анткени жаны Баш мыйзамда Кыргызстанды буга чейин орун алган авторитардык башкаруудан арылтуу максаты көздөлүп, парламентке көп, ал эми президентке азыраак ыйгарым укуктарды берүү шартталды. Натыйжада көпчүлүк ыйгарым укуктар парламентке берилди. Шайлоонун жүрүшүндө бир дагы бийликте турган партия жеңишти өзүнө ыйгарып ала алган

жок. Парламенттеги депутаттык орундар 90дон 120га көбөйтүлдү. Шайлоого 29 партия катышты.

Жергиликтүү серепчи Марс Сариевдин пикиринде, учурда өлкөдөгү бардык күчтүү саясий топтор парламентке келишти. Мындай көрүнүш өлкөдө саясий туруктуулукту камсыз кылат деп ишенүүгө болот. Ошону менен бирге эле коомчулукта «Ата-Журт» партиясы бакиевчил күчтөр экендигин жана алар келечекте качып кеткен президентти Белорусиядан алып келет деген ушак айың айтылууда.

Марс Сариевдин пикиринде, окуя мындай өнүгүшү мүмкүн эмес. «Жаңы парламентке өлкөдөгү негизги саясий күчтөр келишти. Парламентке келбей калган күчтөр өлкөдө башаламандыкты уюштурууга кудурети жетет деп ойлобойм. Ошондуктан учурда расмий эмес сүйлөшүүлөр орун алууда. Алар өз кызыкчылыктарына ылайык өлкөнүн административдик жана финансылык ресурстарын бөлүштүрүү боюнча өз ара сүйлөшүүлөрдү өткөрүшүүдө. Бакиевдин реваншы тууралуу сөз кылбай деле койсок болот», - дейт Сарив.

Москвадагы Борбор Азия боюнча Карнеги борборунун эксперти Алексей Малашенко эң башкысы жеңишке жетишкен партиялар бийлик үчүн күрөшүүнү парламенттин имаратынан чыкпай жасашса болгону дейт.

«Партия лидерлеринин баары абдан амбициялуу. Өз ара тил табуу өтө кыйын экенине карабастан ал зарыл нерсе. Эгерде алар өз ара келише алышпаса бардыгы үчүн жаман болот», - дейт ал. Учурда бийлик үчүн күрөш жүрүүдө. Эгерде ал парламенттик ыкма менен жүрсө абдан жакшы жана бул чөлкөмдөгү биринчи, оңой эмес парламенттик демократия жеңил желпи эле иш жүзүнө ашырыла баштады дегендикти билдирет.

Саясий күчтөрдүн экиге бөлүнүүсү тууралуу Малашенко мындай дейт: «Мен ашынган кыргыз улутчулдугу болот дегенге ишенбейм. Бирок мындай тенденция бар жана аны жокко чыгарууга болбойт. Башкысы мында түндүк-түштүк картасын эч ким ойнобошу зарыл».

Богатыревдин пикиринде келечекте түзүлгөн курама өкмөт жемиштүү иштеп кетиши башкы маселе. Эгерде кандайдыр бир партиянын министри өкмөт башчысына баш ийбей турса мындай көрүнүш ушундай оор кырдаалда турган Кыргызстан үчүн өлүмгө тете иш болот.

Павел Дятленко – Бишкектеги «Полис Азия» Борборунун эксперти. Тимур Токтоналиев – IWPРдын машыгууларынан өткөн Кыргызстандагы журналист.

ТАЖИКСТАН

Тажикстандагы ММК жөнүндөгү мыйзам долбоору: дагы көп нерсенин үстүнөн иштөө зарыл

Жаңы мыйзам долбоорунун мүмкүн болушунча басма сөзгө көп эркиндикти камсыз кылуусу үчүн медиаэксперттер кеңешмелерди өткөрүүгө чакырышууда.

Тажикстандагы журналисттер учурдагы ММКлар жөнүндөгү мыйзамды олуттуу өзгөртүүгө багытталган мыйзам долбоорунун көптөгөн кемчиликтери бар экендигин айтып, аны кылдат карап чыгууну талап кылаарын белгилешүүдө. Алар мыйзам долбоорун коомчулуктун кароосуна коюну, ошондой эле мыйзам долбоору парламенттин кароосуна берилгенге чейин ал сунуштар менен толукталышы зарыл деп эсептешет.

Мыйзам долбоорунун авторлорунун бири депутат Олим Салимзоданын айтымында, мыйзам долбоорун иштеп чыгууда медиаэксперттердин жана журналисттердин сунуштары эске алынган. Учурда документ Тажикстандын парламентинин жана өкмөтүнүн жумушчу комитеттеринде каралууда. Эгер мыйзам долбоору колдоого алынса, ушундан кийин гана парламенттин кароосуна тапшырылат. Балким бул сентябрь айында, депутаттар жайкы эс алуудан кайтышкандан кийин болот.

ММКлар жөнүндөгү учурдагы мыйзам 1990-жылы, Советтер Союзу кулагандан кийин Тажикстан көз карандысыздыгын алгандан бир жыл мурда кабыл алынган. Ошондон бери бул мыйзамга беш жолу өзгөртүүлөр киргизилген, бирок баары мыйзамды түп-тамырынан карап чыгуу керек экендигин түшүнүшөт.

Салимзоданын айтымында, түзөтүүлөр мыйзамдын «учурдагы журналистиканын бардык талаптарына» жооп берүүсүнө мүмкүндүк түзөт. Негизги өзгөртүүлөр, журналисттердин расмий маалыматты алуу мүмкүнчүлүгүнүн кеңейиши болуп калмакчы. Бийлик органдары журналисттердин талаптары боюнча мурдагыдай бир ай эмес, үч күндүн ичинде расмий жооп бериши керек. Бул чиновниктердин жоопкерчилигин жогорулатып, аларды ММКларда жарыяланган сын материалдарга өз убагында жооп берүүгө мажбурлайт.

Тажикстандын көз каранды эмес ММКлардын Улуттук ассоциациясынын (НАНСМИТ) төрагасы Нуриддин Каршибоев жаңы мыйзам чыныгы прогресс экендигин айтып, ага жасалган сунуштардын 90%ы өзү жетектеген уюмга таандык экендигин белгиледи.

Ал эми медиауюмдардын башка кызматкерлери жана эксперттери «мыйзам мыктылап иштелип чыкты» - деген ойдон алыс.

«Мыйзам долбоорунда түшүнүксүз толуктоолор көп, калаган фраза үчүн журналистти жазалоого болот. Мыйзамда тыюу салынган контент делген – мисал, терроризм же порнография сыяктуу так түшүнүк жок», - дейт

Тажикстандын Медиа Альянсынын башкы секретары, «Фараж» гезитинин башкы редактору Хуршед Атовулло.

Жаңы документ өзүнүн азыркы формасында «эски мыйзамды косметикалык оңдоодон» эч айырмаланбай тургандыгын белгиледи Атовулло. Ал Медиа Альянс алтернативдик мыйзамды иштеп чыгууну пландап жаткандыгын кошумчалады.

Мыйзам долбоорунун «мамлекеттин жана президенттин беделине шек келтирген» материалдарды жарыялоого тыюу салган беренеси талаш-тартышты жаратты. Укук коргоочулардын бул мыйзам нормасын алып салуу чакырыгына карабастан, бул берене эч кандай өзгөрүүсүз калтырылган жана жаңы мыйзамга киргизилген.

Медиаюрист Фарухшо Жунайдов, биринчиден, мамлекет жеке адам болбогондуктан, анын кадыр баркынын же беделинин түшүшү мүмкүн эместигин, экинчиден, президент катары өзгөчө коргонууну колдонбошу керектигин, анткени Тажикстандын Конституциясына ылайык өлкөдө баары мыйзам алдында бирдей экендигин айтты.

Каршибоев бул берененин соттук териштирүүнүн негизи катары эч качан колдонулбастыгы үчүн жана Тажикстандын эркиндиктин жалпы эл аралык стандарттарына жакындоосу үчүн, ал берененин алынып салынышына макул экендигин билдирди.

Салимзода, мыйзам долбоорунун башка демилгечилери сыяктуу эле жеке өзү да бул беренеге карата өз позициясынан кайтпай тургандыгын билдирди.

«Биз бул беренени алып салбайбыз. Ал эч бир принциптерге каршы келбейт. Биз президентти урматташыбыз керек. Ага эл өз добушун берген жана шайлаган», - деди ал.

«ИНДЕМ» коомдук уюмунун төрагасы, «Нигох» гезитинин башкы редактору Саймуддин Дустов маалыматты алууну кепилдеген токтому, аны сактабаган чиновниктерди жазалоонун жолдору да каралышы керек жана маалыматты алуу талабы кандайча иликтене тургандыгы кеңири жазылышы зарыл деп эсептейт.

Белгилүү укук коргоочу Нигина Бахриева Тажикстанда ММКларга чет элдик жарандын ээлик кылуусуна мыйзамдык тыюу салуу маселесин көтөрүп чыкты. Анын пикиринде, бул адам укугун олуттуу чектөө, ошондой эле өлкөнүн Баш мыйзамына жана эл аралык стандарттарга каршы келет.

«Эгер чет элдик жаран Тажикстандын аймагында туруктуу жашаса, ал бардык салыктарды төлөп жаткан бол-

со, эмне үчүн ал өзүнүн жеке ММКсын ача албайт?, же ММКнын уюштуруучусу боло албайт?», - дейт ал.

Бирок бул жерде да Салимзода өз оюнан баш тартпай тургандыгын билдирди.

ММКлардын укуктарына тиешеси бар Бахриева, Дустов жана башка эксперттер мыйзам долбоору парламентке берилгенге чейин кеңири талкуудан өтүшү керек деп эсептешет.

«Журналисттер, медиауюмдар жана жарандык коомдун институттары депутаттар менен өтө кылдат иштеши керек. Аларга керектүү аспектилерин түшүндүрүп, бул мыйзам долбоорунун парламентте кабыл алынышына таасир этиши керек», - деп айтты Бахриева.

Asia-Plus гезитинин редактору Марат Мамадшоев, коомдук угууну өткөрүү толук мүмкүн экендигине ишенет.

«Биз бул тажрыйбага бышып жетилдик, депутаттар деле буга макул болушат. Биздин парламентти жогорку жактын буйругун көз жумуп аткарат деп такай күнөөлөп келишет. Чындыгында баары андай эмес экендигин далилдөөгө аларга берилген мүмкүндүк», - деди ал.

Коомдук угууну өткөрүүгө мүмкүнбү? – деген суроого Салимзода, «журналисттер Союзу жана НАНСМИТ менен соңку эки жылдан бери кеңешмелер өткөрүлүп жатат», - деп жооп берди.

«Мыйзам талкуу этабында. Биз мурдагыдай эле журналисттерден сунуштарды кабыл алып жатабыз», - деди Салимзоода.

Аслибегим Манзаршоева, IWPRдын атайын машыгууларынан өткөн Тажикстандагы журналист.

Тажикстандагы жашы жете элек күнөөкөрлөргө карата көрүлгөн жаза жумшартылды

Жаңы мыйзам сотторго жаш кылмышкерлерди жабык жерде кармоону айып акча төлөө менен бошотууга мүмкүндүк берет.

Жашы жете элек кылмышкерлерге карата жеңилдетилген жазалоо чараларын колдонууга багытталган өзгөртүүлөр жалпысынан Тажикстанда жылуу кабыл алынды.

Бирок, бир катар эксперттер түрмө мөөнөтүн айып акча менен алмаштыруу өлкөдө натыйжасыз кадамдардан болушу мүмкүн экендигин эскертишип, аны мындай акчаны төлөөгө көпчүлүгүнүн мүмкүнчүлүгүнүн жоктугу менен түшүндүрүшүүдө.

Июнь, июль айларында Тажикстандын эки палатасында тең колдоого ээ болгон мыйзамдык өзгөртүүлөр сотторго оор эмес кылмыш жасаган айыпкерлерге түрмө жазасын айып акча менен алмаштырууга мүмкүндүк берет.

Мыйзамдагы өзгөртүүлөр жашы жете элек жана жашы жеткен айыпкерлерге карата колдонулат. Айып акча уурулук кылган жана атайлап же кокустан мүлккө зыян келтирген күнөөкөрлөргө карата колдонулат.

Жашы жете элек күнөөкөрлөр (өкүм чыккан мезгилде 16 жаштан жогору, 18 жаштан кичине) анча оор эмес кылмыш үчүн жети жылга, ал эми оор кылмыш жасагандар он жылга эркинен ажыратылышы мүмкүн. Аларды мамлекеттин борбору Дүйшөмбү шаарынан анча алыс эмес жерде жайгашкан кайрадан тарбиялоочу колонияда кармашат.

Мындай мыйзам реформасы Тажикстандагы сот системасын гумандаштыруу максатында, ошондой эле түрмөлөрдү бир аз бошотуу максатында кабыл алынган.

Укуктук маселелер менен иштешкен эксперттер бул өзгөртүүлөрдү жылуу кабыл алышты, анткени оор кылмыш жасабаган жашы жете элек балдардын түрмөдө кармалышы аларга терс жактарын көп тийгизет.

Ошого карабастан алар жаңы мыйзам топтомунун олуттуу кемчилигин көрсөтүшүүдө, анткени Борбордук Азиядагы эң жакыр деп эсептелген мамлекеттеги жашы жете элек тартип бузуучулардын айып акчаны табуу мүмкүнчүлүгү өтө эле төмөн. Эгер айып акча төлөнбөсө, өспүрүмдү эркинен ажыратып кармоо жайларына жөнөтүшөт.

Эски системага ылайык, сот айып акчаны төлөй албагандарга башка чектөөлөрдү коё алчу, эркинен ажыратып кармоочу жайларга жөнөтүп жибере алган эмес. Жаңы өзгөртүүлөргө ылайык, сот же айып акчаны төлөөгө мажбурлайт, же абакта кармоо өкүмүн чыгарат.

Анысы аз келгенсип, жашы жете элек күнөөкөрлөргө айып акчанын өлчөмү эки эсеге көбөйтүлгөн. Эң көп делген айып акча, инфляцияны эске алып, 800 доллардан 1600 долларга көтөрүлгөн.

Айып акча сот өкүмү чыккан күндөн 30 күн ичинде төлөнүшү керек, эгер аны төлөө кийинкиге жылдырылса, анда жарым жыл ичинде төлөнүшү зарыл.

«Кимде ким, биздин өлчөм боюнча олуттуу деп эсептелген, талап кылынган сумманы таба албаса анда аны түрмөгө жөнөтүп жиберет», - дейт «Адам укугу» бейөкмөт уюмунун директору Бахтиёр Насруллоев.

Бахтиёр Насруллоевдин айтымында, түрмө мөөнөтүн айып акча менен алмаштыруу, каражатсыз өкмөттүн ушундай жол менен акча чогултууну көздөп жаткандай шек туудурат.

«Өкмөт мындай кадамга мыйзамды бузган жашы жете элек өспүрүмдөрдүн жашоосун жеңилдетүү үчүн барды деп айта албайм. Менимче бул жерде биринчи кезекте финансалык фактор рол ойноду», - деди ал.

Адвокат Махмуд Салимов, юридикалык тажрыйбада айып акча мурда деле болуп келгендигин, бирок мындай айып акча айыпталып жаткан өспүрүмдүн өзүнүн кирешеси болсо гана салынгандыгын, азыр иш өзгөрүлгөндүгүн айтты.

Тажикстандын Коммунисттик партиясынын лидери, парламент депутаты Шодди Шабдолов, жазалоонун жаңы системасы жакыр үй-бүлөдөн чыккан өспүрүмдү оор шартка кептээрин билдирди.

«Бул ата-энелеринин мойнундагы иш. Эгер өспүрүмдүн ата-энеси жок, же ата-энеси өтө жакыр болсо эмне болот?», - деди ал.

Кесиби боюнча юрист болгон «Балдар укугу боюнча Борбордун» кызматкери Гульчехра Рахманова жашы жете элек балдарга тиешелүү көп иштерге катышты. Демейдеги тартип бузуучулардын ата-энеси айып акчаны төлөө мүмкүнчүлүгү жок деген пикирге кошулат.

«Көбүнчө толук эмес үй-бүлөдөн чыккан, тамак-ашка же кийим-кечеге каражат табуу үчүн айласы кеткенден уурулук жасаган же бирөөнү алдаган өспүрүмдөрдү соттошот. Алардын жалгыз бой энелери жумушсуз болгондуктан өлбөстүн күнүн көрүп жүрүшкөндүктөн, мындай шартта алар айып акчаны төлөөдөн албетте баш тартышат жана өз баласын жабык жерде кармоочу жайларга жөнөтүүгө аргасыз болушат.

Тажикстандын ички иштер министрлигинин жашы жете элек жана жаштардын арасында катталуучу тартип бузуучулардын алдын алуу жана болтурбай коюу кызматынын начальнигинин орун басары Ширинбек Мирзоев, көпчүлүк тартип бузуучулар жакыр үй-бүлөнүн балдары же көчөдө жашаган үйсүз балдар тарабынан жасаларын айтты.

Жаңы мыйзамда каралган чаралардын бири камакта отурган жашы жете элек өспүрүмдөр айып акчаны төлөсө, мөөнөтүнөн мурда эркиндикке чыгарылат.

Балдарды кайрадан тарбиялоо колониясынын начальниги Алихон Хамроев, бул жашы жете элек тартип бузуучуларга тескери таасирин тийгизиши мүмкүн деген кооптонуусун айтты.

«Эркиндикке чыгаруу – бул күнөөкөрлөрдүн көйгөйүн чечүүгө жатпайт, бул өспүрүмдөр ата-энелеринин кепилдигисиз өсүшүп, сабатсыз жана эч кандай кесиптик билимге ээ эмес. Биз күчүбүздүн болушунча аларга өз

күнөөсүн андап – түшүнүүгө, турмушта таза эмгек менен акча табууга үйрөнүүсүнө жардам берип жатабыз, - дейт ал.

«Эми өспүрүм айып акчаны төлөсө, мөөнөтүнөн мурда эркиндикке чыгарылат. Бирок ал «соттолгон» деген жардыгы менен, кесиби жок кайсы жумушка орношо алат? Демек, бир нече айдан кийин бизге же чоңдор колониясына кайра келет», - деп кошумчалады Хамроев.

Башка бир эксперттер тобу, жашы жете элек өспүрүмдөр арасындагы кылмыштуулук менен күрөшүү үчүн бир топ көлөмдүү реформа керектигин айтып чыгышты. Качан күнөөкөрдү кармашканда, ал сөзсүз стандарттык сот процедураларынан өтүшү керек.

Адам укуктары боюнча өкмөттүк комитеттеги эксперттер тобу 2009-жылы изилдөө жүргүзүшүп, жашы жете элек күнөөкөрлөрдүн көбү болбогон күнөөлөрү үчүн темир торго түшүп калышканын, ага соттор менен прокурорлорго башка мыйзамдык жолдорунун жоктугу себеп болгон деген жыйынтык чыгарышкан.

Балдар укугу боюнча эксперттер жашы жете элек балага карата түрмө жазасынын колдонушу, ал күнөөкөрдү чоң кылмышкерге айлантууга шарт түзөөрүн айтышты.

«Балдар укугу боюнча Борбордун» башчысы Тоджидин Жалаловдун айтымында, өспүрүмдү андай чөйрөдөн алып чыгуу кандай маанилүү экендигин өз тажрыйбасы көрсөттү.

«Менин оюмча, биринчи кылмыш жасаган балдарды жазалабаш керек. Алар менен иштөөгө болот жана зарыл», - деди ал.

Жаштардын арасында кылмыштуулукту жоюу боюнча анын Борбору тарабынан жүргүзүлгөн жергиликтүү долбоордун натыйжасында кылмыштуулук ИИМдин маалыматы боюнча 27%га төмөндөгөндүгүн кошумчалады.

«Бирок өлкө боюнча алганда мындай көрүнүштү байкоого болбойт, анткени балдар кылмыш чөйрөсүнөн чыга албай калып жатышат», - деди Жалалов.

Валентина Касымбекова – IWPRдин машыгууларынан өткөн Дүйшөмбүдөгү журналист. Сүрөттүн автору - Нозим Каландаров.

ТҮРКМӨНСТАН

Түркмөнстан: Адам укугуна байланышкан долбоорду баштоо бийлик авторитетинин жогорулашынан мурда болушу керек.

Түркмөнстанда Укук коргоо долбоорун ишке ашырууда бийликтин ачыктыгы жана жарандык коомдун кеңири катышуусу талап кылынат.

7-сентябрда Ашхабад шаарында Европа Союзунун өкүлдөрү бийлик менен үч жылдык «Адам укугунун корголушуна көмөк көрсөтүүдө Түркмөнстандын абалын чыңдоо» программасын талкуулашты. Бул БУУнун Өнүктүрүү Программасы жана Адам укугу боюнча жогорку Комиссариаттын башкармалыгы менен кызматташуу аркылуу турмушка ашырылмачы. Мындай маалыматты уккан жергиликтүү активисттер өлкө укук коргоо жаатында бир аз болсо да кадамдарды жасап жаткандыгын айтышып, кубануу менен тосуп алышты.

Чындыгында жаңы демилге укуктары бузулуп жапа чеккен адамдардын муктаждыктарына багытталса жакшы болмок. Мисалы Евробиримдик, Түркмөнстанда эл аралык көз карандысыз эксперттердин катышуусу менен каалоочулар тынымсыз кайрылып туруучу бюрону ачуу демилгесин көтөрүп чыкса болмок.

Мисалы мындай зарылдыкты өлкөнүн батышындагы Балкан вилаятынын активисти Амангелен Шапудакова аңдап түшүнгөн. Өткөн жылы Шапудакова бардык жергиликтүү инстанциялардан өткөндөн кийин, ал БУУнун Ашхабаттагы өкүлчүлүгүнө атайын БУУнун адам укугу боюнча комитетине арыз менен кайрылуу ниети менен барган. Бирок кароолчулар полиция чакырабыз деп коркутушуп, эл аралык уюм жайланышкан тилкеден кууп чыгышкан. Ошентип, Балкан активисти Түркмөнстандын карапайым атуулу бул уюмга кирүүгө мүмкүн эместиги тууралуу маалыматты эл аралык структурага жеткире алган эмес.

Ири укук коргоочулук долбоордун жүзөгө ашырылуусун кечендеткен дагы бир фактор – жергиликтүү чиновниктердин демилгесиздиги жана алардын жоопкерчиликтен коркуусу болуп эсептелет. Ашхабаттагы шаардык казиреттин (соттун) кызматкери каралып жаткан иштердин дээрлик баарынын колдоочусу бар экендигин белгиледи. Мисалы, чиновник өз кызыкчылыгы болгон ишти лоялдуу кароо өтүнүчү менен сотко кайрылган учурда, сот ал өтүнүчтү четке какса, анда сот ошол замат иштен бошотулат. Өкмөттүк кызматкерлер жеке сүйлөшүүлөрдө да бардыгы формалдуу жасала тургандыгын, мындай демилгелер «өлкөнүн тышкы керектөөлөрү» үчүн жасалаарын жашырышкан жок. Жада калса көпчүлүк жарандардын аракетин көңүл сыртында калаарына ынанышты.

2008-жылы Копетдаг хакимлигинин [жергиликтүү бийлик органы] кызматкери эл аралык уюм менен кызматташуу долбоорун даярдаган. Анын айтымында, ал долбоор көп революциялык сунуштарды камтыган, ал эми иш жүзүндө адам укугуна байланышкан абалды жакшыртуу багытында адаттагы эле кадамдар болгон. Аны жогорку жетекчиликтин кароосуна берүүнү чечкен. Бүгүнкү күнгө чейин долбоор жоопсуз жаткандыгын айтат ал.

Укук коргоо программасын ишке киргизүү темасына арнап, биздин фонд жүргүзгөн сурамжылоого катышкан Түркмөн жарандык тобунун лидери, бул маанилүү идеяны турмушка ашыруу үчүн алгач ага практикалык шарт түзүлүшү керектигин айтат.

Биринчиден, коом жана чиновниктер президент Гурбангулы Бердымухаммедовдон анын укук коргоо программасын жүзөгө ашыруу боюнча анын катуу ниети тууралуу сигнал алышы керек; экинчиден, улут лидеринин ишин кечке мактаган мамлекеттик МККлар менен эмес, БУУнун жана Евробиримдиктин эл аралык журналист

тер, волонтерлор менен кызматташтыкта даярдалган кеңири маалымат иш-чаралары жүргүзүлүшү керек.

Өлкөнүн чыгышындагы Лебап вилаятынын активисти ТХВ, даттанууларды караган турмуштун кызыктуу окуяларын берип, жарандар өз укугу бузулган шартта кандай чара көрүш керектигине практикалык кеңештерди айтуу, калк менен жолугушуу учурунда эл аралык эксперттердин сүйлөгөн сөздөрүн берүү менен «маалымат тосмосун тешип өтүүнү» сунуштайт. Азырынча баары тескерисинче болууда. БУУнун жана Евробиримдиктин эксперттери келишет да, түрдүү министрликте жооптуу адамдар менен жолугушшат. Ал эми алардын демилгеси элге жетпеген бойдон кала берет.

Мындай программаны турмушка ашырууну жарыялоодон мурда, бийлик биринчи кезекте эл ичинде кадыр баркты жеңип алышы керек. Мисалы Президенттин ал-

дындагы Комиссия каттоого алынган тартип коргоо органдарынын баарына тегиз жасалбаган иш-аракеттери боюнча даттануулары адам укугу жаатында эмгектенген эл аралык соттордун кароосуна берилсе болмок. Бул Түркмөнстандын Эл аралык сотко биригүүсүн шарттаган алгачкы кадамдардын башталышы болуп кала бермек. Анткени бүгүнкү күндө Президенттин алдындагы комиссиянын иши натыйжасыз болуп калууда.

Айта кетчү нерсе, жарандар өздөрүнүн кайрылуусун жана сунуштарын бийлик органдарына мамлекеттик ведомстволордун веб-сайттар аркылуу жөнөтүү жана сот чечимдери менен таанышуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болушу керек. Дүйнөнүн көптөгөн өнүккөн өлкөлөрүндө бул мурдатан эле адаттагы көрүнүшкө айланып калган. Мындай кадамдар, албетте элдин ишениминин пайда болушуна алып келет.

Түркмөнстандагы диний уюмдар бийлик кысымына кабылышууда

Бийлик диний уюмдарга карата этият мамилесин улантууда.

Жаңы мыйзам долбоору диний уюмдарга карата кысымды төмөндөтөт деген ишенимдин бар болгонуна карабастан, дагы деле болсо бийлик өз кысымдарын токтото элек.

Учурда Түркмөнстандын парламентине талкууга коюлган мыйзам долбоору диний уюмдардын каттоодон өтүү, укуктук макамын алуу иш-чараларын бир топ жеңилдетет.

Түркмөнстанда ишмердүүлүгүн жүргүзүп жаткан эл аралык уюмдун юристи, жаңы мыйзам долбоору диний уюмдардын каттоодон өтүү иш-чараларын жеңилдете тургандыгын, бүгүнкү күнгө чейин өлкөдө «дин эркиндиги жана теңдиги» сакталбай келе жаткандыгын белгиледи.

Бирок, буга чейинки мыйзамдагы өзгөртүүлөрдүн жыйынтыгын эске алсак, жаңы мыйзам долбоору абалды бир аз жумшартат деп айтууга болбойт.

2003-жылы “Динге ишенүүчүлөрдүн жана дин уюмдарынын эркиндиги жөнүндөгү” мыйзамга алгачкы олуттуу өзгөртүүлөр киргизилгенде, бул жааттагы эрежелерди дагы катуулатканы байкалган эле.

Биринчиден, “дин уюмун” түзүүдө талап кылынуучу динге ишенген адамдардын санын 500 кишиге чейин көбөйткөн; Экинчиден, 2006-жылы каттоо эрежеси өзгөртүлгөн. Ага ылайык, уюмдун катталуусу үчүн адилет Министрлигинин уруксатынан тышкары, жергиликтүү бийликтин бүтүмү талап кылынган.

Түркмөнстандын Баш мыйзамы динге ишенгендердин эркиндигин камсыздоого кепилдик берет, бирок бийлик майда топтордон түзүлгөн диний уюмдардын иштерине совет доорундагыдай эле шектенүү менен карайт.

Түркмөнстандагы протестанттык бирикменин мүчөсүнүн айтымында, бийлик алардын баш мыйзамда камсыздалган укуктарын дайыма жокко чыгарып келет.

«Алар өздөрүнүн жазылбаган мыйзамдары бар экендигин, Баш мыйзамдын аларга кереги да жок экендигин айтат», - дейт ал.

Укук коргоо долбоорлорун ишке ашырууга жол ачкан дагы бир турмуштук маанилүү делген маселе, - ниязовдук режимдин курмандыктарына карата көз карандысыз изилдөө жүргүзүлүшү керек.

Укук коргоочу долбоорлорду жүзөгө ашыруучу дагы бир маанилүү маселе – ниязовдук режимдин курмандыктарына карата көз карандысыз изилдөө жүргүзүү жана конституциялык эркиндиктерди – сөз, динге ишенүү жана эркин жылып жүрүү эркиндигин турмушка ашыруу болуп эсептелет.

Таджигуль Бегмедова, Түркмөн Хельсин фондунун адам укугу боюнча лидери

2010-жылдын январ айындагы БУУга берилген докладдагы өкмөттүн маалыматына ылайык, расмий каттоодон өткөн 123 диний уюм бар: алардын 100гө жакыны мусулман уюмдары, он үчү Орусиянын Православ чиркөөсүнөн келгендер, ал эми калгандары - Жетинчи Күндүн Адвентистери, баптисттер, Түркмөнстан Бахаи Уюму жана Кришна Аң-сезим Уюмдары түзүшөт.

Түркмөнстан Рим-Католиктер чиркөөсү ушул жылдын март айында гана катталган.

Дагы төрт уюм, анын ичинде Иегова Күбөлөрү да берген арыздарына жооп күтүүдө, бирок Forum веб-порталы кээ бир арыздар четке кагылгандыгын маалымдаган.

“Мен биздин уюмду эмне себептен каттоодон өткөрбөй жатканын түшүнбөй турам. Биз абдан көппүз жана мыйзамды сыйлайбыз”, - дейт IWPRга Иегова Күбөлөрүнүн активисттеринин бири.

Каттоонун жоктугу, диний уюмдар мыйзамдын формалдуу коргоосуна да ээ эмес экендигин билдирет. Алардын жолугушууларына тыюу салынган, мүчөлөрү кармалган, ал эми диний адабияттары алынып салынган. Иегованын Күбөлөрүнүн өкүлүнүн айтымында, артынан тынбай андуу жана кысым көрсөтүү, бул уюмдун чогулуштарынын санынын азайып кетишине алып келген.

“Акыркы жарым жылдан бери биз топ-топ болуп чогулбайбыз. Элдерге да ондон ашык киши чогулбагыла деп кеңеш берип жатабыз. Себеби биз ар убак полиция жана атайын кызматтардын көзөмөлүндө болуп жатабыз. Биз майрамдарды, туулган күндөрдү өткөрүп жатканыбызда полиция дароо кирип келип, тез таркагыла деп буйрук берген учурлар бир нече жолу болгон”, - дейт ал.

Укук коргоочулардын айтымында, учурда Иегова Күбөлөрүнүн беш мүчөсү аскер кызматынан баш тарткандыгы үчүн күнөөлөнүп түрмөдө отурушат. Бул агымдын дагы бир мүчөсү өлкөнүн чыгыш жагында жайгашкан Лебап вилаятындагы Сейди шаарында сот болоор күндү күтүп жатат. “Алардын бардыгы ырайымсыз мамилеге дуушар болушууда, ур-токмокко алынып жатышат. Камакта жаткандардын бирөөсүн таптакыр

майып кылып салышты. Жакын туугандарынын жана уюмдун мүчөлөрүнүн, алар түрмө ичинде кыйноолорго кабылып жаткандыгын айтып, иликтөөнүн болушун талап кылышкан кайрылуулары жоопсуз калууда”, - дейт Ашхабаддан келген укук коргоочу IWPRга.

Эгер бийлик диний уюмдун иш-аракетин токтотууну көздөгөн болсо, анда расмий каттоо диний уюмга абдан чектелген эркиндикти берет.

Август айынын башында Ашхабаттан анча алыс эмес жерде жайгашкан, Түркмөнстандын протестант уюму уюштурган жаштардын жайкы лагеринде полиция рейд жүргүзүп, 47 адамды кармап кетишкен. Бул окуя жөнүндө кабарлаган Forum 18 порталы, полиция уюштуруучуларды “өткөрүлө турган иш-чара тууралуу алдын ала маалымат беришкен эмес”, - деп айыптагандыгын белгилеген.

Бирок чиркөө өкүлдөрүнүн айтымында, алардын уюму каттоодон өткөн жана мындай чогулуп жолугууларга уруксат алуу зарылчылыгы деле жок.

“Зарыл болгон уруксат кагазы бар болгонуна карабастан милиция кызматкерлери уюмдун мүчөлөрүнүн артынан аңдып жүрүшөт. Биз ар дайым артыбыздан байкап жүрүшкөнүн сезебиз”, - дейт Ашхабаттагы Кришнаита общинанын өкүлү IWPRга берген маегинде.

Сунниттик Ислам этникалык түркмөн коомчулугунун жана өзбек коомчулугунун салттык дини катары эсептелет, бирок алар деле дин эркиндигин сезе алышпайт.

Өкмөттүк чиновниктер жана мамлекеттик кызматкерлер диний ырым жырымдарды колдошпойт дейт милиция кызматкери IWPRга. Анын үй-бүлөсү баласын сүннөткө отургузуу жөрөлгөсүн кандай кылгандыгы эсинде калганын айтып берди.

“Жумушта проблеманы каалабадым, ошон үчүн жубайым менен сүйлөшүп макулдашканмын, качан мен командировкага кеткенimde, үй-бүлөм молдону чакырып менден жашырымыш болуп уулумду сүннөткө отургузушкан. Менин көп кесиптештерим да ушундай кылышат”, - деди милиция кызматкери.

Түркмөнстан менен чектешкен Хорезм облусундагы “Нажот” укук коргоо уюмун жетектеген Хайитбой Якубовдун коңшулаш өлкөдөгү маалымат булагы билдиргендей, Түркмөнстан өкмөтү диний экстремизмдин өсүү коркунучунан кооптонуп, диний уюмдарга карата катуу чараларды иштеп чыгууда.

“Ал план боюнча Түркмөнстандагы дин адамдарынын жана динди колдонгон адамдардын маалымат базасы түзүлөт, бардык мечиттерге видеокамералар орнотулат жана ар бир жарандын динге карата болгон мамилеси изилденип анын динчилдигинин деңгээли аныкталат”, - дейт Якубов.

Болгариядагы укук коргоочу уюм Хельсински фондунун жетекчиси Тажигуль Бегмедованын айтымында, 2007 – жылы каза болгон мурдагы президент Сапармурат Ниязовдун мураскери болгон Гурбангулы Бердымухаммедовдун президенттик бушкаруу учурунда көп деле өзгөрүү болгон эмес.

“Мурдакы диктатордук башкарудан олуттуу баш тартуу боло элек. Туркменистан дагы деле кайсыл жол менен өнүгөөрүн тандай элек. Бир туруп ал демократиялык коомчулуктун алдында таазим кылса, бир туруп көзөмөлдү өтө каттуулатып(бул жолу динге ишенген адамдарга карата) жатат”, - дейт Бегмедова.

Довлет Овезов –Ашхабаттагы журналистин жашыруун аты
Инга Сикорская – IWPRдын Түркменистан жана Өзбекстан боюнча Бишкектеги башкы редактору.

ӨЗБЕКСТАН

Өзбек түрмөлөрүндөгү кордоолор эркинен ажыраган адамдарды психикалык ооруга алып келүүдө

Укук коргоочулардын айтымында, өзбек түрмөлөрүндө кыйноолор адаттагы көрүнүш болуп кала берүүдө.

Өзбек укук коргоочуларынын айтымында кыйноолор жана физикалык кыйноолордун башка түрлөрү өлкөнүн пенитенциардык системасында адаттагы көрүнүш болуп, бул абакта отургандардын арасында психикалык оорулардын темпинин өсүүсүнө алып келүүдө.

Францияда жайгашкан «Орто Азиядагы адам укуктары» Ассоциациясынын маалыматына ылайык, «Өзбекстандын абакканаларында психикалык оорулар менен ооругандардын саны күндөн күнгө көбөйүүдө.

Аларга эч кандай медициналык жардам көрсөтүлбөйт жана алар тууралуу маалымат да берилбейт».

Эркинен ажыратылгандардын туугандары өз жакындарынын өмүрүнөн чочулашып ал тууралуу үн катпоону туура көрүшөт.

«Конституциялык түзүлүштү кулатууга аракет кылган» (ислам экстремисти деп шектенгендерге мындай күнөө дайыма коюлуп келет), - деп айыптап 18 жылга эркинен

ажыратылган баланын эжеси түрмө өз инисин кандай өзгөртүп салганын сүрөттөп берген.

Инисин Новаидагы түрмөдөн өлкөнүн түндүгүндө өзүнүн ырайымсыз шарттары менен белгилүү болгон Жаслык жабык зонасына которгондон кийин, ал түрмө сакчылары тарабынан ырайымсыз сабалган, натыйжада эки колу тең жабыркаган.

Бир нече ай бою ага эч кандай медициналык жардам көрсөтүлгөн эмес, кийин анын абалы өтө оордогондо гана, эч кандай ооруну басаңдатуучу препараттарды колдонбой туруп, операция жасашкан. Ушунун баары анын психикалык абалынын кескин начарлашына алып келген.

«Ал өтө агрессивдүү болуп калды. Анын оорусу кармаганда жанындагыларга уйку бербегендиктен, анын камералаштары тепкилеп салышат, ал эле эмес сакчылар да сабап кыйнашат», - деди анын эжеси.

Жаза мөөнөтүн аткарып жаткан карындашынын күнөөсү жок болсо да камалып кеткендигин айткан киши, эжеси түрмөдө отуруу менен көп жапа чеккендигин билдирди.

«Түрмөдө өткөргөн бир жылдын ичинде ал жаш кыздан карыган картаң аялга айланган. Анын ачык эле психологиялык жактан жабыркаганы көрүнүп турат. Ал мени кээде тааныбай да калат. Жолугушууга дайым эле мүмкүндүк бере бербейт, качан көрүшүүгө мүмкүндүк бергенде анын ур-токмокко алынгандыгын көрөм», - дейт айыпталуучунун агасы.

Эгер тийиштүү инстанцияларга арызданып кайрылса, анда карындашын тирүү көрбөстүгүн айтты.

Францияда «Орто Азиядагы адам укуктары» Ассоциациясынын президенти Надежда Атаева 1995-жылдан бери түрмөдө жаткан парламенттин мурдагы депутаты Мурад Жураевдин абалы бүгүнкү күнү оор экендигин билдирди.

Жураев мамлекеттик төңкөрүш жасоо максатында жаш өзбек жарандарын Турцияда аскердик машыгуудан өткөрүп даярдаган деген күнөө менен эркинен ажыратылган оппозициялык «Эрк» партиясынын мүчөсү.

«Мурад Жураевдин аялы, түрмөдө көрсөтүлгөн кыйноолордон психикалык оорулуу адамга айланып бара жаткан күйөөсүнүн абалын көрүп: «Сен кантип ойлойсуң, эгер мен анын ордуна абакта калган анын мөөнөтүн өтөйм деп айтсам, алар макул болушабы» - деп сурайт», бул аял күйөөсүнө көрсөтүлүп жаткан ырайымсыз мамиле менен ары чыдай албайт», - деди Атаева.

Өзбекстандын түрмөлөрүндө жана убактылуу кармоо жайларында көрсөтүлгөн кыйноолор көп жылдардан бери документтик түрдө бышыкталып келет. Ушул жылдын март айында Өзбек өкмөтү жана укук коргоочулары жөнөткөн документтерди карап чыгып, БУУнун адам укуктары Комитети өлкөдөгү адам укуктарынын сакталуу абалын сынга алган бүтүмүн жарыялады.

Комитет Өзбек өкмөтүнө кыйноолорду жана ырайымсыз зордук-зомбулуктарды колдонууну токтотуу чараларын көрүү талабы менен кайрылган. Мониторинг өткөрүп,

мындай инцидент орун алганда изилдөө жүргүзүүгө, ырайымсыз мамиле жасагандарды керек болсо артынан сая изилдеп жазалап, түрмөдөгү орун алган кыйноолорду жана зордук-зомбулуктарды изилдөө көз карандысыз органдар тарабынан жүргүзүлүшүн жана уруп сабоонун курмандыгы болгондорго компенсация төлөө система-сын карап чыгууну талап кылган.

Андан сырткары БУУнун Комитети «кыйноолордун жана ырайымсыз мамиленин орун алып жаткандыгы, мындай иштери үчүн айыпталуучулардын санынын аздыгы, аларга салынган санкциялардын акылга сыйба-стыгы, мындай иш-аракети үчүн күнөөлөнгөн адамдар амнистиянын негизинде бошотулгандыгы, кыйноолордун, зордук-зомбулуктардын үстүнөн түшкөн арыз боюнча териштирүү иштери жеткиликтүү жүргүзүлбөстүгү сыяктуу маалыматтардын тынымсыз түшүп жатканына өзүнүн тынчсыздануусун билдирет. Андан сырткары Комитет көрсөтмөлөр сот тарабынан кысым көрсөтүү жолу менен алынат деген маалыматка да тынчсыздангандыгын билдирет».

Март айындагы талкууда Өзбекстандын расмий өкүлү Өзбек өкмөтүнүн позициясын эки жол: биринчиден, адам укуктары өлкөдө эң жакшы сакталып жаткандыгын, экинчиден, эл аралык сыздоолорго өзүнүн макул эместигин айтты.

Өзбек Республикасынын адам укуктары боюнча Улуттук борборунун директору Аксаль Саидов кыйноолордун колдонулушу жөнүндөгү суроолорго жооп берип жатып мындай деди: «Биз - азия өлкөсүбүз, биз - мусулман өлкөсүбүз. Биз эч качан европалык өлкө боло албайбыз».

Саидовдун айтымында, укук коргоочулардын отчетуна абайлап мамиле кылыш керек, анткени «алар саясий жактан көбүртүп жабыртылган жана «бир фактыны таап алып эле ошонун артынан түшүп, аны бүткүл өлкөдөгү абал катары көрсөтүшөт».

Ички иштер министринин орун басары Абдукарим Шодиев өлкөнүн пенитенциардык системасынын ачык айкындыгынын жана ал жерлерде көз карандысыз мониторинг жана парламенттик көзөмөл жүргүзүлүп тураарын белгиледи.

Жогорку соттун төрагасынын орун басары Шералы Рахмонов 2004-жылы уруп-сабоо менен алынган далилдерди колдонууга тыюу салган мыйзамдын бар экендигин, ага ылайык сот андай арыздарды алган учурда, чындап эле уруп-сабоо, коркутуу орун алгандыгын изилдөө (расследование) иштерин жүргүзөөрүн айтты.

Укук таануучулар жана укук коргоочулар, «андай кыйноолор орун албайт, эгер орун алса кыйноолордун курмандыгы болгон адам адилеттүүлүктүн орундальшына үмүттөнсө болот» - деген билдирүүнү четке кагышты.

Ар кандай куугунтуктоолордон чочулап өз атын атоону каалабаган Ташкент шаарынын юристи, саясий күнөө менен кармалгандардан же укук коргоочулардан алынган далилдердин дээрлик 90%ы кыйноолорду көрсөтүү жолу менен ишке аша тургандыгын айтты. Пенитенциардык системанын ачык айкындыгын камсыз кылуунун ордуна, бийлик ал жерде орун алып жаткан зордук-

зомбулуктар жөнүндөгү маалыматты сыртка чыгарбоого, жаап жашырууга мүмкүн болгон нерсенин баарын жасайт», - деп белгиледи «Эзгулик» адам укуктары коомунун төрагасы Василя Иноятова.

Качан анын уюму психикалык жабыр тарткан, эркинен ажыратылган адамга жардам көрсөтүү үчүн дарыгерлердин келишине уруксат алууга аракет жасаганда, алардын аракети таш каап, бийликтен «соттолгон адамдын дени сак», - деген жоопту алышкан.

Ымыркайлардын төрөлүүсүн жөнгө салуу программасы аялдардын укугун бузулушу менен жүрүүдө

Өзбекстандагы укук коргоочулар аялдарды төрөө мүмкүнчүлүгү болгон жашында эле мажбурлоо менен төрөттөн арылтуу иштеринин улантылып жатышына тынчсызданууларын билдиришүүдө.

Жергиликтүү активисттердин маалыматына ылайык, Өзбекстанда жаш аялдарды төрөттөн арылтуунун экинчи этабы жүрүүдө. Ал 2010-жылдын 15-августуна чейин созулмакчы. Бул жолу аялдарды тандоого дарыгерлерден сырткары прокуратура, жергиликтүү бийлик жана махалла комитети жардам берүүдө.

Бул иш-чаранын биринчи этабы «төрөө жашындагы аялдардын медициналык текшерүүдөн өтүүсүн көзөмөлдөөнү күчөтүү» программасынын негизинде жазында өткөрүлгөн», - дейт өз атын атоону каалабаган Ташкент шаарында эмгектенген дарыгер.

Ташкентте коомдук-саясий жана укуктук иштерди изилдөө менен алектенген эксперттердин жумушчу тобунда Саламаттыкты сактоо министрлиги февраль айында «төрөө жашындагы аялдарга өз каалоосуна карап хирургиялык жол менен стерилизациялоонун жолдорун жөнгө салуучу» атайын №40 Буйрук чыккандыгы жөнүндөгү маалымат бар.

Документке ылайык, ар бир дарыгерге экиден аял таап, аны өз каалоосу менен хирургиялык жол менен төрөттөн арылууга барууга (жатынын алдырып салуу) көндүрүү, ал эми 5 аялды төрөттү токтотуучу дары дармекти колдонуу зарылчылыгына көндүрүү тапшырылган.

«Ар күнү эртең мененки чогулуш мезгилинде дарыгерлерден төрөттөн арылтуу боюнча эмне иш жасагандыгы суралган. Тапшырманы аткарганандар тил угушууда», - дейт Ташкенттик дарыгер.

Өзбекстандын мамлекеттик стат маалыматына ылайык, өлкөнүн калкы 2010-жылдын 1-апрелине карата 28 миллион адамды түзгөн, бул 2010-жылдын башынан баштап 94 миң адамга көбөйгөндүгүн көрсөтөт. Демография тармагындагы адистердин божомолунда, 2015-жылга чейин Өзбекстандын калкы 33 млн. адамдан ашат.

Мурдатан эле өзбек үй-бүлөлөрү көп балалуу үй-бүлөлөрдөн. Төрөттүн өсүшүнөн улам өлкө калкы өтө көбөйүп, тарчылык пайда болот деген кооптонуу бар. Ошондуктан төрөттөн сактануунун натыйжалуу ыкмасы катары аялдарды стерилизация кылууну (атайын операция жасоо аркылуу аялдын жыныстык органын уруксуздандыруу) сунушташууда.

(Бул макалада, сурамжылоого алынган кээ бир адамдардын өмүрүнө карата коркунучтун болушун эске алып алардын аттары жазылган жок.)

By Yulia Goryaynova – Борбор Азиядагы адам укуктары боюнча долбоор.

«Макул болбогон аялдарды жаш балдарына берилүүчү жардамдан (пособиеден) айрылтууда. Акча алуу үчүн дарыгерден справка талап кылынат. Ал эми дарыгер ал аял стерилизациядан өтпөсө справка бербейт», - деди Ташкенттеги байкоочу.

Өзбекстандагы дарыгерлер аялдарга карата массалык стерилизациянын жасалышын балдарга төлөнүүчү пособиелерге мамлекеттик каражаттын жетишсиздиги жана жаш төрөлгөн ымыркайлардын арасында өлүмдүн жогорку деңгээли менен актоого аракеттенишет.

Ташкенттеги атайын илимий-практикалык медициналык акушердик борбордун гинекологу стерилизациялоо иши мажбурлоо менен эмес өз каалоолоруна негизделген деп эсептейт.

Дарыгерлер борбордон райондорго чыгышып, жумасына кырктан операция жасаган учурлары боло тургандыгын айтты.

Саламаттыкты сактоо Министрлиги тарабынан белгиленген аялдардын 40-50%ы стерилизацияланган. Көпчүлүгү бойдон алдырууга караганда стерилизациялоо жакшы экендигин түшүнүшөт», - деди дарыгер.

Бирок News Briefing Central Asia тарабынан сурамжылоого алынган аялдардын баары эле гинекологдун пикирине кошула беришпейт. Дарыгерлер аялдарды алдоо жолу менен стерилизациялаган учурлар болгонун мисал келтиришти.

Фергана өрөөнүнүн түштүк батышында жайгашкан Кокон шаарынан 23 жаштагы Наргиза экинчи баласын төрөгөндөн кийин, үчүнчү жолу балалуу болгусу келип, бирок эч боюна бүтүрө алган эмес. Ал качан текшерүүдөн өткөндө, ташкенттик дарыгерлер ал балалуу боло албастыгын, анткени экинчи баласын операциянын жардамы менен төрөгөндө эле, төрөттөн сактандыруу максатында жатындын эки трубасы тең буулуп салынгандыгын айтышкан.

Наргиза жана анын күйөөсү бул иш боюнча сотко кайрылууну каалашкан, бирок Кокондогу дарыгерлер анын стерилизация жасоого өзүнүн жазма макулдугун көрсөтүшкөн.

«Экинчи баламды төрөөрүмдүн алдында, дарыгерлер мага бул жөн эле ыраазычылык билдирүү кагазы дегенде ага кол койгонмун», - дейт Наргиза.

Хорезмдеги «Нажот» укук коргоо тобунун жетекчиси Хайитбай Якубовдун маалыматы боюнча, алдоонун мындай фактылары кеңири таралган.

«Дарыгерлер аялдарды олуттуу ооруга чалдыкканын, хирургиялык стерилизациялоо жасоо зарыл экендигин айтып алдашат», - деп билдирет Якубов.

Бул мажбурлоонун натыйжасында жасалып жаткан ишти, укук коргоочулар аялдардын укугунун бузулушу катары эсептешет жана хирургиялык стерилизациялоо аялдардын өздөрүнүн демилгеси менен гана жасалышы керектигин айтышат.

Эксперттер хирургиялык стерилизациялоодон кийин аялдардын организмде олуттуу коркунучтуу өзгөрүүлөрдүн болушун көрсөтүшөт.

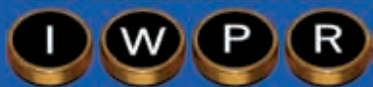
«Кээ бир аялдардын ден соолугуна байланышкан проблемалар пайда болгонун, көптөрүнүн айыздык мөөнөтүнүн бузулушу байкалып, кан кетүү бир эки ай бою токтобогон учурлар болгон. Мындай көрүнүштөрдөн кийин мажбурлоо жолу менен стерилизацияланган аялдардын көбүндө коркунуч пайда болду», - дейт Ташкенттеги изилдөөчүлөрдүн бири.

2007-жылы БУУнун Комитети өз докладында өзбек аялдарына мажбурлоо жолу менен стерилизация жасаган фактылар жөнүндө маалымдады. Өлкөдөгү демографиялык өсүштү жөнгө салуу боюнча бир катар сунуштардан кийин стерилизация фактысы кыскарган.

Тилекке каршы ушул жылы мажбурлоо жолу менен төрөттү токтотуу кайрадан улантылган.

«Бул мажбурлоо иш-чаралары аялдарды массалык кордоо жана алардын укуктарын тебелеп тепсөө болуп эсептелет», - деди Ферганалык укук коргоочу.

INSTITUTE FOR WAR & PEACE REPORTING

Institute for war & peace reporting

48 Gray's Inn Road
London, WC1X 8LT, UK
Tel: (44 20) 7831 1030
Fax: (44 20) 7831 1050
Web: www.iwpr.net
E-mail: info@iwpr.net

IWPRдин Кыргыз Республикасындагы өкүлчүлүгү

Кыргыз Республикасы,
Бишкек ш. , 720017
Тоголок Молдо көч, 18-2
Тел: + 996 312 66 44 53, 61 38 70
Факс: + 996 312 61 38 70
E-mail: iwpr.kyrgyz@iwpr.net

IWPRдин Казакстан Республикасындагы өкүлчүлүгү

Казак Республикасы,
Алматы ш., 050000
Казыбек би көч, 50
2-чи кабат, 84 кеңсе
Тел.: +7 727 272 59 03, 272 64 21, 272 68 90
E-mail: iwpr.kazakhstan@iwpr.net

IWPRдин Тажикстан Республикасындагы өкүлчүлүгү

Тажикстан Республикасы,
Душанбе ш., 734003
Рудаки көч., 137 «Точикматлубот», 6 кабат
Тел.: + 992 372 247026
Тел./Факс: +992 372 247051
E-mail: iwpr.tajikistan@iwpr.net

Макаланын мазмунуна IWPR толук жоопкерчиликти мойнуна алат жана ал Европа Шериктештигинин өлкөлөрүнүн көз карашын чагылдырбайт.